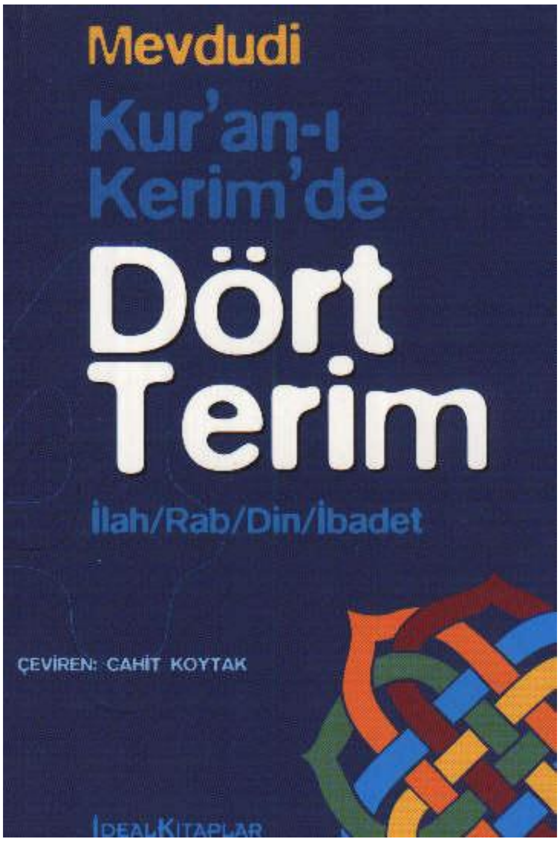

KUR'AN'IN DÖRT TEMEL TERİMİ

-Mevdudi-

-ÖNSÖZ-

İLAH, RAB, DİN ve İBADET; bu dört terim Kur'an terminolojisinde temel bir öneme sahiptir.

Kur'an'ın tüm daveti yalnızca Allah Teala'nın Rab ve İlah olduğu şeklindedir.O'ndan başka ne herhangi bir İlah ve Rab e herhangi bir uluhiyet ve ne de rububiyet vardır.O'nun şeriki de yoktur.Bu yüzden sadece O'nun İlah ve Rab olarak kabul edilmesi,O'ndan başka herkesin ilahlık ve rablik iddiasının reddedilmesi,O'na ibadet edilip başkalarına edilmemesi,dinin sadece O'na hasredilmesi,diğer başka dinlerin ise reddedilmesi gerekmektedir.

"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona "Benden başka bir ilah olmadığından (sadece) bana ibadet ediniz" diye vahyetmiş olmayalım" (Enbiya, 25)

"Onlara tek bir ilaha ibadet etmelerinden başka bir şey emredilmemişti.Ondan başka bir ilah yoktur.Onların şirk koşmalarından O münezzehtir." (Tevbe, 31)

“İşte bu sizin (tüm nebiler) ümmetiniz tek bir ümmet ve ben sizin rabbiniz olduğumdan yalnız bana ibadet ediniz.” (Enbiya, 92)

“De ki,”her şeyin Rabbi O olduğu halde Allah’tan başka rab mi edineyim?” (En’am, 164)

“Rabbine kavuşmayı umanlar salih ameller işlemeli ve rabbine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak koşmamalıdır.” (Kehf, 110)

“Andolsun ki,biz her ümmete Allah’a ibadet edin de Tağuta ibadet etmekten sakının mesajını taşıyan bir peygamber gönderdik.” (Nahl, 36)

“Göklerde ve yerde ne varsa O’na isteyerek ve istemeyerek boyun eğdiği ve O’na döndürülecekleri halde Allah’ın dininden başka bir din mi edinmek istiyorlar.” (Al-i İmran, 83)

“(Ey Peygamber) De ki, Bana dini kendisine has kılmış olduğum halde Allah’a ibadet etmem emredildi.” (Zümer, 11)

“Allah hem benim rabbim ve hem de sizin rabbiniz olduğu için O’na ibadet edin.İşte doğru yol budur.” (Al-i İmran, 51)

Bu birkaç ayet burada sırf misal olarak verilmiştir. Kur’an okuyan kişi ilk bakışta Kur’an’ın tüm beyanlarının bu dört terim etrafında dönüp dolaştığını hemen fark edecektir.Bu kitabın ana temasını şunlar oluşturmaktadır;

- Allah Rab ve İlah’tır.
- Rablik ve İlahlık Allah’dan başkasının şanından değildir.
- Bu nedenle İbadet’in O’na has kılınması gerekir.
- Yine bunun için Din’in de O’na has kılınması gerekir.

DÖRT TERİMİN ÖNEMİ

Kur’an-ı Kerim’in öğretisini anlamak için bu dört terimin sahih ve mükemmel anlamını tam manasıyla kavramak zorunludur.Eğer herhangi bir kimse İlah ve Rab’bin manasının ne olduğunu,İbadet’in ne anlama geldiğini ve Din’in neye isnad edildiğini bilmezse onun için Kur’an’ın tamamı anlaşılmaz bir hal alır.

(Çünkü) O (böyle bir durumda) ne tevhidi bilebilecek ne şirki anlayabilecek ne ibadeti yalnız Allah'a mahsus kılabilecek ve de dini Allah'a has kılabilecektir.Aynı şekilde yine bu terimler herhangi bir kimsenin zihninde kapalı ve eksik olursa,o kimse için Kur'an'ın tüm öğretileri kapalı olur ve Kur'an-ı Kerim'e iman etmesine rağmen hem akidesi hem de ameli eksik kalır.O, lailahe illallah demeye devam etmekle birlikte putları da ilahlaştırmaya devam eder.Allah'tan başka rab olmadığını devamlı ilan etmesine rağmen,kendisine Allah'tan başka birçok rab edinmekte devam eder.O,tüm iyi niyetiyle birlikte Allah'tan başkasına ibadet etmediğini her fırsatta bildirmekle birlikte diğer birçok mabudlara ibadetle meşgul olur.O,tüm gücüyle Allah'ın dininde olduğunu haykırdığı ve kendisini başka dinde görenlerle kavgaya hazır olmakla birlikte,birçok dinin yuları kendi boynunda asılıdır.Kendi ağzından Allah'tan başkası için "İlah" ve "Rab" sözcükleri hiçbir zaman çıkmazken,bu sözcüklerin ortaya koydukları manaları itibarıyla,onun birçok ilah ve rabbi olur.Hal böyle olmasına rağmen o zavallının gerçek Allah'tan başka,kendisinin ilah ve rabler edindiğinden haberi bile olmaz.Eğer siz ona kendisinin Allah'tan başkasına ibadet ettiğini,dine şirk bulaştırdığını söyleseniz,size taş ve sopayla saldırır ve fakat ibadet ve dinin hakikatı açısından o,başkalarının kuludur ve başka bir dine girmiştir.Ancak hareketlerinin gerçekte başkalarına ibadet etmek olduğunu ve içinde bulunduğu durumun kendisini İslam'dan başka dine mensup kıldığını bilmez.

Yanlış Anlamaların Asıl Sebebi

Kur'an-ı Kerim Araplara indirildiği için herkes İlah'ın ne manaya geldiğini,Rab diye kime hitap edildiğini biliyordu.Çünkü bu iki terim onların günlük konuşmalarında önceden beri kullanılıyordu.Onlar bu terimlerin hangi manalara atfedildiğini biliyordu.Bu yüzden onlara "Yalnızca Allah,İlah ve Rab'dir,O'nun ilahlık ve rabliğinde başka bir kimsenin kesinlikle ortaklığı yoktur" denildiğinde onlar bunu tamamen anlamışlardı.Onlar hiçbir şüphe ve karmaşıklığa mahal bırakmadan başkaları için nelerin nehyedildiği ve nelerin Allah Teala'ya mahsus kılınacağını idrak etmişti.İslam davetine muhalefet edenler,Allah'tan başkasının ilahlık ve rabliğini inkar etmenin ne manaya geldiğini bilerek karşı çıkmıştı.İman edenler de bu akideyi kabul etmekle neleri bırakmaları ve neleri seçmeleri gerektiğini biliyordu.

Aynı şekilde,İbadet ve Din terimleri de Arapların konuşmalarında yaygınca kullanılıyordu.Onlar abd'in (kul) kime dendiğini,hangi eylemin ibadet olduğunu ve dinin ne anlama geldiğini biliyordu.Bu yüzden onlara "Herşeye (putlara) ibadeti bırakıp yalnız Allah'a ibadet ediniz ve şirk dinlerinden uzaklaşarak yalnız Allah'ın dinine giriniz" denildiği zaman,Kur'an'ın davetini anlamakta herhangi bir yanlış anlamaya düşmeleri sözkonusu olmamıştı.Onlar daveti işitir işitmez bunun kendi hayat sistemlerinde ne türden değişiklikler talep ettiğini hemen anlıyordu.

Kur'an'ın nazil olduğu dönemlerde anlaşılan bütün bu terimlerin gerçek manaları daha sonraki asırlarda gitgide değişmeye yüz tutar.O kadar ki terimlerin her biri kendi geniş

anlamlarından kaya kaya oldukça dar ve anlaşılmaz birer ifade haline gelir.Bunun bie sebebi öz Arapça zevkinin azalmasıdır.Diğer bir sebebi ise,yeni yetişen nesil için artık İlah,Rab,İbadet ve Din kavramlarının;Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki yaygın anlamlarını kaybetmesidir.Bu nedenlerle,daha sonraki lügat ve tefsir kitaplarında Kur'an terimlerinin çoğunun açıklaması;asıl lügat manaları yerine,daha sonraki Müslümanların anladıkları anlamlarla yapılmaya başlanır.Örneğin;İlah terimi hemen hemen putlar ve ilahlarla özleştirildi.

Rab;büyüten,besleyen ve yetiştirenle eşanlamlı bir hale getirildi.

İbadet'in manası tapmakla özdeşleşti.

Din de (aynı şekilde) mezheb,meşreb ve "Religion" kelimelerine karşılık olarak kullanılır oldu.

Tağut,put ya da şeytan şeklinde tercüme edildi.

Bunun neticesinde insanlar Kur'an'ın asıl söylemek istediğini anlamakta zorlanır oldu.Kur'an "Allah'tan başkasını ilah edinmeyin" demektedir.İnsanlar putları ve ilahları bırakırlarsa Kur'an'ın isteğinin yerine geleceğini sanmaktalar.Oysa onlar ilah tanımı içerisine giren diğer birçok nesneye çok sıkı bir şekilde bağlanmışlar,ancak bu durumlarının Allah'tan başkasını ilah edinmek manasına geldiğini bilmemektedirler.Kur'an "Allah'tan başkasını rab olarak kabul etmeyiniz" buyurmakta,insanlar ise, "Biz şüphesiz ki Allah'tan başkasını rab olarak görmeyiz.Bu yüzden bizim tevhidimiz mükemmeldir" derler.Oysa "Rab" kavramının ıtlak edildiği diğer mefhumlar açısından insanların çoğu Allah yerine başkalarının rabliğini kabul etmektedir.Kur'an'ın "Tağutlara tapınmayı terk edip sırf Allah'a ibadet edin" emrine karşılık,insanlar "Biz putlara tapmıyor,şeytana lanet ediyor ve yalnızca Allah'a secde ediyoruz,bu yüzden biz Kur'an'ın bu emrini yerine getiriyoruz" demektedirler.Halbuki taş putlar dışındaki diğer tağutlarla onlar sıkı fıkıdırlar.Tapınmadan başka diğer bütün ibadetleri Allah yerine Allah'tan başkasına mahsus kılmış bulunmaktadırlar.

Din'in durumu da aynıdır.Dini Allah'a has kılmanın manası,kişinin hinduluk,Hıristiyanlık ya da Yahudiliği reddedip İslam dinini kabul etmesi olarak anlaşılmaktadır.Bu durumda "İslam dini" nde olan herkes,böylece dini Allah'a has kıldığını zannetmektedir.Oysa,dinin daha geniş anlam ifade etmesi nedeniyle bu kimselerin dini Allah'a has kılmayan kişiler oldukları ortadadır.

Yanlış Anlamanın Yol Açtığı Neticeler

Sonuçta,bu dört temel ıstılahın anlamları üzerine perde çekilmesinden dolayı Kur'an'ın dörtte üçünden fazla öğretisi,hatta,onun gerçek ruhu gözlerden saklanmıştır.İnsanların İslam'ı kabul etmelerine rağmen,akide ve amellerinde göze çarpan eksikliklerin ana

sebeplerinden birisi de budur.Bu yüzden,Kur'an'ın temel öğretisi ve gerçek gayesini ortaya çıkarmak için bu terimlerin tam anlamıyla açıklanması oldukça zorunludur.

Ben,her ne kadar,bundan önceki çeşitli makalelerimde bu meseleyi aydınlatmaya yönelik çabalarda bulunmuşsam da,şimdiye kadar ki açıklamalarım aslında,ne bütün yanlış anlamaları izale etmeye yeterlidir ve ne de insanları tam manasıyla ikna edebilecek derinliktedir.Bundan dolayı,kaleme aldığım bu makalemde,söz konusu dört terimin mükemmel manasını açığa çıkarmaya ve bunu yaparken de Kur'an ve lügatta delili bulunmayan şeyler söylememeye çaba sarfedeceğim.

Seyyid Ebu'l A'la el-Mevdudi

BİRİNCİ BÖLÜM

İLAH

CAHİLİYE İNSANININ İLAH DÜŞÜNCESİ

İslam'dan önceki arapların ve eski milletlerin ilahlık bağlamında ne gibi düşüncelere sahip olduklarına,buna karşılık Kur'an'ın bu sözcükle ilişkili hangi yaklaşımları reddettiğine de bakmamız gerekmektedir.

1. **"Onlar,kendileri için bir güç kaynağı olmak üzere** (ya da onların himayesine girerek mahfuz kalmak için) **Allah'tan başka ilahlar edindiler." (Meryem, 81)**

“Yardım edilecekleri (Yani ilahların kendilerine yardım edecekleri) **ümidiyle Allah’tan başka ilahlar edindiler.” (Yasin, 74)**

Bu iki ayet-i kerimeden anlaşılmaktadır ki,cahiliye ehli,ilah olarak niteledikleri varlıkların kendilerini desteklediğini,musibet ve belalardan koruduğunu ve onların himayesinde korku ve zarardan mahfuz kaldıklarını düşünüyordu.

2. **“Rabbinin kararının vakti gelince,Allah’a şerik koştukları ilahları bir işe yaramadı ve onların yıkım ve felaketlerinden başka bir şeyi artırmadı.” (Hud, 101)**

“Allah’tan başka edindikleri ilahlar,yaratılmışlardır,hiçbir şey yaratamazlar,diri değil ölüdürler,ne zaman yeniden diriltileceklerini de bilmezler,ilahınız tek bir ilahtır.” (Nahl, 20-22)

“Allah’tan başka ilah edinme,O’ndan başka ilah yoktur.” (Kasas, 88)

“Allah’tan başkalarını (ilah olarak) **çağırıp duranların,gerçekte bu ortak koşageldikleri şeylere de uyup bağlandıkları yok** (ya)**… Sadece vehim ve zanlarına uyuyor onlar;yalan söylemek,bütün yaptıkları.” (Yunus, 66)**

Bu ayetler birkaç meseleye ışık tutmaktadır:

a. Cahiliye insanı,ilah olarak nitelediklerinden sorunlarının çözümünü ve gereksinimlerinin karşılanmasını diliyor,başka bir deyimle onlara niyazda bulunuyordu.
b. Onların ilahları sadece cin,melek ya da tanrılardan oluşmuyordu.Bunlar arasında ölüp-gitmiş insanlar da vardı.Nitekim bu, “Diri değil ölüdürler” ve “Ne zaman yeniden diriltileceklerini bilmezler” ibarelerinden açıkça anlaşılmaktadır.
c. Onlar ilahlarının,kendi dualarını işittiğini ve onlara yardım etmeye kadir olduğunu zannediyordular.

Bu noktada,söz konusu niyaz ve yardımı beklenen ilahın keyfiyetinin iyice anlaşılmasını gerekli görüyorum.Eğer ben susayıp ta su getirmesi için hizmetçimi veya hastalanıp beni tedavi etmesi için doktoru çağırıyorsam;ne bu çağırma niyaz olarak nitelendirilebilir ve ne de bu,hizmetçi ya da doktoru ilahlaştırmak manasına gelir. Çünkü bütün bu olanlar sebep ve sonuç zinciri içerisinde gerçekleşmektedir,dışında değil.Ancak eğer ben susuzluk hali ya da hastalık durumunda hizmetçi ya da doktoru çağırmak yerine,herhangi bir veli ya da putu yardımıma çağırırsam, bu tabii ki onları ilahlaştırmak ve onlara dua etmek olur.Çünkü,benden yüzlerce kilometre uzakta bir kabirde istirahat etmekte olan veliyi yardımıma çağırmam,onun bu haliyle beni duyup işittiğini kabul ettiğim manasına gelir.Bana göre,o,sebepler alemine hükmetmektedir ve bu yüzden de bana su yetiştirmeye ya da hastalığımı gidermeye kadirdir.Aynı kıyastan hareketle böyle

bir durumda herhangi bir putu yardıma çağırmak da onun su,sıhhat ya da hastalık üzerine hakimiyeti olduğu ve olağanüstü bir şekilde benim gereksinimimi karşılamak için sebepleri harekete geçirebildiği manasına gelir.O halde kendisine niyaz etmeyi gerektiren ilah kavramı hiç şüphesiz olağanüstü bir otorite ile birlikte olağanüstü güçlere sahip olma düşüncesini de beraberinde getiren bir kavramdır.

3. **"Etrafınızdaki** (kalıntılarını gördüğünüz) **köyleri** (ahalisini) **biz helak ettik.Belki geri dönerler diye onlara ayetlerimizi defalarca göstermiştik.Yakınlık vesilesi görerek Allah'tan başka edindikleri ilahlar,azabımız inerken neden onlara yardım etmediler? Yardım etmek bir tarafa onları bırakıp kayboldular.Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeylerdi." (Ahkaf, 27-28)**

"Sizlerin de (sonunda) **ona döndürüleceği,beni yaratana neden ibadet etmeyeyim? Rahman bana bir zarar vermek istediğinde şefaatleri bir işe yaramayacak ve beni kurtaramayacak ilahlar mı edineyim?" (Yasin, 22-23)**

"Allah'tan başka veliler edinenler var ya,biz onlara sırf Allah'a yaklaştırmaları için tapıyoruz (derler) **Allah,onların ihtilafa düştükleri meselede** (kıyamet günü) **kararını verecektir." (Zümer, 3)**

"Allah'ı bırakıp ta kendilerine ne zarar ve ne de fayda verebileceklere tapıyor ve bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir diyorlar." (Yunus, 18)

Bu ayet-i kerimeler ışığında diğer bazı meseleler de aydınlığa kavuşmaktadır.Bu ayetlerden cahiliye insanının uluhiyetin kendi ilahları arasında bölüşüldüğü ve onların üzerinde daha yüce bir ilah olmadığı gibi bir görüşü taşımadıkları anlaşılıyor.Cahiliye insanın da açık bir şekilde,en yüce ilah düşüncesi vardı ve dillerinde Allah kelimesinin bulunması da bu yüzdendi.Diğer ilahlar bağlamında ise,en yüce ilahın ilahlığında diğer ilahların da birazcık müdahale ve nüfuzları olduğu inancını taşıyordular.Onlara göre diğer ilahların sözleri tutuluyor,onlar vasıtasıyla işler yürütülebiliyor,herhangi bir kazanç sağlama ve zararlardan korunma yolunda şefaatleri kabul ediliyordu.Bu gibi inançlar yüzünden onlar,Allah'la birlikte diğerlerini de ilah olarak görüyordular.Dolayısıyla onların terminolojisine göre herhangi bir kimseyi Allah katında aracı tutarak ondan yardım dilemek,onun önünde tazim ve terkim merasimleri tertiplemek ve adak adamak,onu ilahlaştırmaktır.(1)

4. **"Allah "iki ilah edinmeyin" dedi.İlah sadece bir tanedir.O halde sadece benden korkun." (Nahl, 51)**

"Ve (İbrahim) Rabbim bir şey dilemedikçe O'na şerik koştuklarınızdan asla korkmuyorum dedi." (En'am, 80)

"(Hud'un (a.s) kavmi ona) **Sana sözümüz ancak şudur;Tanrılarımızdan bazıları seni fena halde çarpmış dediler." (Hud, 54)**

(1) Burada şefaatin iki çeşit olduğunun iyice bilinmesi gerekir:

a. Şu veya bu şekilde,zor ve nüfuza dayalı olan ve behemehal kabul ettirilip bırakılan,
b. Sırf bir iltica ve istek niteliği taşıyan ve kabul ettirme gibi bir baskıyı peşinden getirmeyen,

Birinci şıktaki manasıyla herhangi bir kimseyi şefiğ (şefaat edici) ya da aracı olarak görmek onu ilahlaştırmak ve ilahlıkta Allah'a eş koşmaktır.Kur'an böyle bir şefaati reddetmektedir.İkinci şıktaki anlamıyla,Peygamberler (a.s),melekler,Salihler,ehl-i iman ve tüm kullar başka bir kul hakkında şefaat edebilirler.Ancak,herhangi bir kimsenin şefaatini kabul etme ya da etmeme hususunda yüce Allah tam bir yetkiye sahiptir.Kur'an-ı Kerim bu tür şefaati teyid etmektedir. (Mevdudi)

Bu ayetlerden,cahiliye insanının,eğer ilahlarını şu veya bu şekilde darıltırlar ve onların yönlendirme ve inayetlerinden mahrum kalırsa,kendilerinin hastalık,kıtlık,can ve mal kaybı ve diğer afetlere uğrayacakları korkusunu taşıdığını anlıyoruz.

5. **"Onlar alim ve rahiplerini Allah'a ortak koştular ve Meryem oğlu Mesih'i de ilahlaştırdılar.Oysa,onlara kendisinden başka ilah olmayan tek bir ilaha ibadet etmeleri buyurulmuştu." (Tevbe, 31)**

"Nefsini ilahlaştıranı görmedin mi? Sen onun sorumluluğunu üzerine alır mısın?

(Furkan, 43)

"Aynı şekilde (ilahlıkta) **ortak koştukları, müşriklerin çoğuna evlatlarını öldürmeyi hoş gösterdiler." (En'am, 137)**

"Onların (ilahlıkta) **ortak koştukları,Allah izin vermediği halde,onlar için din cinsinden bir şeriat mı koymuşlar?" (Şura, 21)**

Bu ayetlerde,ilahın daha önceki manalarından çok daha farklı bir anlamı göze çarpmaktadır.Burada,ilahlaştırılmış olanlarda herhangi bir olağan üstünlük söz konusu değildir.Onlar ya insandır ya da insanın kendi nefsidir.Bunlar,kendilerine niyazda bulunuldukları,fayda ya da zarar vermeye kadir oldukları ve himaye gücü taşıdıkları için ilahlaştırılmamışlardır.Bilakis,onlar,koydukları hükümler kanun olarak kabul edildiği,emir ve nehiylerine itaat edildiği,helal kıldıkları helal,haram kıldıkları haram olarak benimsendiği için ilahlaştırılmışlardır.Aynı şekilde bunların yalnız başlarına hüküm koyma ve yasaklama yetkilerine haiz olduğu ve bunlardan daha üstün kendisine başvurulacak ya da izin alınacak bir otorite olmadığı düşüncesi revaç bulmuştur.

İlk ayette alim ve rahiplerin ilahlaştırılması söz konusu edilmektedir.Bu ayetin dolaylı açıklamasını hadislerde bulmaktayız.Adiy Bin Hatem'in (r.a) bu ayetle ilgili olarak Peygamber Efendimiz (s.a)'e yönelttiği soruyu;O,şöyle cevaplamıştı: **"Sizler,alim ve rahiplerinizin helal**

kıldığını helal,haram kıldığını haram kabul ediyor ve Allah'ın bu konuda ne buyurduğuna aldırmıyordunuz."

İkinci ayetin anlamı ise gayet açıktır;nefsi arzularına boyun eğen ve onun emirlerini daha üstün gören kimse,aslında kendi nefsini ilahlaştırmıştır.

İlk iki ayetten sonra gelen diğer iki ayette,her ne kadar ilah kelimesi yerine ortak(şerik) kelimesi gelmişse de,bizim tercümede belirttiğimiz gibi burada ilahlıktan ortaklık kastedilmektedir.Her iki ayette de,Allah'ın izni olmadan herhangi bir kimsenin koymuş olduğu örf,kanun ve sistemi caiz görenlerin,söz konusu kanun koyucuyu Allah'a ilahlıkta ortak koştukları açıkça belirtilmektedir.

ULUHİYET KONUSUNDA MESELENİN ÖZÜ

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız tüm ilah kavramları arasında mantıki bir ilişki vardır.Bir kişinin olağanüstü anlamda bir varlığı kendi hami ve yardımcısı,sorunlarının halledicisi, gereksinimlerinin karşılayıcısı, niyazlarının işiticisi, menfaatlendiricisi ve zararlarının gidericisi olarak görmesinin nedeni;ona göre,söz konusu varlığın kainat nizamı üzerinde şöyle ya da böyle bir yaptırım gücü,bir otoriteye sahip olmasındandır.Aynı şekilde birisinden çekinen,korkan ve onun darılmasının kendisine zarar vereceğini,razı olmasının fayda getireceğini düşünen bir kimsenin,bu inanç ve davranışlarının sebebi,bu kişinin söz konusu varlığın bir çeşit otoriteye sahip olduğunu düşünmesindendir.Yine,en yüce tanrıyı kabul etmekle birlikte,ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başkalarına yönelen kişinin bu davranışı,onun yöneldiği varlığı tanrılık otoritesinde şu veya bu şekilde ortak olarak görmesi nedeniyledir.Benzer bir çıkarsamayla,herhangi bir kimsenin hükmüne,kanun,emir ve yasaklamalarına mutlak itaat ve benimsemek de onu en üstün otorite olarak kabul etmektir.O halde uluhiyetin temel esası egemenliktir.Bu egemenlik,ister kainat nizamı üzerinde olağanüstü bir nitelik arzeden bir anlamda düşünülsün;isterse dünya hayatında,insanın onun hükmü altında olduğu ve yalnızca o hükümlere uymak zorunda bulunduğu manasında alınsın,değişmez.

KUR'AN'IN YAKLAŞIMI

Kur'an'ın, Allah'tan başkasının ilahlığını reddetmede ve yalnızca O'nun ilahlığını ispatlamada tüm gücünü sarfettiği kavram egemenlik kavramıdır.Kur'an'ın bu bağlamdaki yaklaşımı (söylemi) şudur; "göklerde ve yerde tüm yetki ve otorite sahibi Allah (c.c)'tır.Yaratma O'na hastır,nimetler Ondandır,hüküm O'nundur,güç ve kuvvet kesinlikle O'nun elindedir.Her varlık isteyerek veya istemeyerek O'na boyun eğmektedir.O'nun dışında kimsenin ne bir otoritesi vardır,ne hükmü geçer,ne yaratma,yönetme ve düzenlemenin sırrına vakıftır ne de zerre miktarında da olsa O'nun dışında hiçbir ilah yoktur." Bu bağlamda Kur'an'ın müşriklere gönderdiği mesajın ifadesi şudur: "Gerçekten O'ndan başka bir ilah olmadığına göre,sizin başkalarını ilah sanarak yaptığınız bütün ameller tamamen yanlıştır,batıldır.Bu ameliniz niyazda bulunma,iltica isteme,şefaat dileme ya da hükmünü benimseyip itaat etme şeklinde de olsa bir şey fark etmez.Sizin başkalarıyla geliştirmiş olduğunuz tüm bağların yalnız Allah'a has kılınması gerekir.Çünkü otorite sahibi tek başına O'dur."

Bu konuyu Kur'an'ın hangi üslupla kanıtlama yoluna gittiğini geliniz kendi dilinden dinleyelim:

"Göklerde de tek ilah O'dur,yerde de tek ilah O'dur.Hakim ve Alim de O'dur. (yani O,göklerde ve yerde hakimiyet sağlamak için gerekli ilim ve hikmete sahiptir.)"

(Zuhruf, 84)

"Hiç yaratanla yaratmayanlar bir olur mu? Bu kadarını da mı anlamıyorsunuz?... Allah'ı bırakıp ta ortak koştukları var ya; hiçbir şey yaratamazlar bilakis kendileri yaratılıyorlar... İlahınız tek bir ilahtır." (Nahl, 17,20-22)

"Ey insanlar,Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini anın.Sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah'tan başka bir yaratıcı var mı?Ondan başka ilah yoktur.O halde,nereye döndürülüyorsunuz." (Fatır, 3)

"De ki,Allah,görmenizi ve işitmenizi giderip,kalplerinizi mühürlese,(yani aklınızı alsa)**,Allah'tan başka bunları geri getirecek kimdir,hiç düşündünüz mü?" (En'am, 46)**

"O,kendinden başka ilah olmayan Allah'tır.Hamd dünyada da ahirette de O'nadır.Hüküm ve otorite yalnızca O'na aittir ve siz de O'na döndürülürsünüz.De ki, "Allah geceyi üzerinize kıyamet gününe kadar çekip uzatsa,Allah'tan başka size aydınlık getirecek kimdir,hiç düşündünüz mü? Artık duymazsınız." Yine,de ki: "Allah gündüzü,üzerinizde kıyamet gününe kadar çekip uzatsa içinde dinlenip rahatladığınız geceyi getirecek Allah'tan başka kimdir,hiç düşündünüz mü? Artık görmezsiniz."

(Kasas, 70-72)

"De ki: "Allah'ın dışında (tanrı diye) **öne sürdüklerinizi çağırın.Onlar göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip değildir.Göklerde ve yerde onların ne bir payları ne de Allah'ın onların arasından bir yardımcısı vardır.Onun katında Onun izin verdiği kimsenin dışında kimse için şefaatin yararı yoktur."**

"O gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır.O geceyi gündüze,gündüzü de geceye dolar.Güneş ve Ayı buyruğuna almıştır.Bunların her biri belirlenmiş bir vakte kadar akıp gider… O bir tek nefisten sizlerin yaratılışını başlattı, (Yani insani yaşamı başlattı) **sonra O,bir tek nefisten,onun eşini var etti ve sizlere davarlardan sekiz çift indirdi.O sizleri annelerinizin karnında üç ayrı perde (zar) içerisinde yaratılıştan yaratılışa geçirerek aşamalı bir şekilde var etmektedir.İşte budur rabbiniz olan Allah.Hükümranlık ancak O'nundur.Ondan başka ilah yoktur.Öyleyse nereye dönüp gidiyorsunuz." (Zümer, 5-6)**

"Kimdir gökleri ve yeri yaratan,gökten sizin için su indirip de o suyla, (sizlere kalsa bir ağaç bile bitiremeyeceğiniz) **güzei güzel bahçeler bitiren? Allah'a bu işlerde ortak,bir ilah mı var? Ne ki onlar haktan yüz çevirmektedirler.Kimdir yeri oturmaya uygun kılıp arasından nehirler akıtan,orada sarsılmaz dağlar yaratan ve iki deniz arasına bir engel koyan? Allah'a bu işlerde ortak,bir ilah mı var? Ne ki müşriklerin çoğu bilmezler.Kimdir darda kalındığında kişinin duasına icabet eden,kötülüğü gideren ve sizleri yeryüzünde halifeler kılan** (tasarruf yetkisi veren)**? Allah'a bu işlerde ortak bir ilah mı var? Ne ki,siz ne kadar da kıt anıyorsunuz.Kimdir o,karalar ve denizlerin karanlığında sizlere yol gösteren ve rahmetinin** (yani yağmur) **hemen önünde rüzgarları bir müjdeci olarak gönderen? Allah'a bu işlerde ortak,bir ilah mı var? Allah onların şirk koştuklarından yücedir.Kimdir O,gökten ve yerden sizi rızıklandıran?Allah'a bu işlerde ortak bir ilah ta mı var? De ki: "Ortak koşmada haklıysanız,delillerinizi getirin."**

(Neml, 60-64)

"Göklerin ve yerin hakimiyeti O'nundur.Çocuk edinmemiştir.Hükümranlığında hiçbir ortağı yoktur.O her şeyi yaratmış ve her şey için tamı tamına bir ölçü belirlemiştir.İnsanlar (ise) **Onu bırakıp ta,hiçbir şey yaratamayan,bilakis kendileri yaratılan,kendilerine bile ne zararı ne faydası dokunan,ne ölüm ne hayat ve ne de yeniden diriltme gücüne sahip ilahlar edinmişlerdir." (Furkan, 2-3)**

"Gökleri ve yeri yoktan varedendir.Eşi olmadığı halde,çocuk nasıl edinebilir? O her şeyi yaratmış ve her şeyi bilendir.İşte budur rabbiniz olan Allah.O'ndan başka ilah yoktur,her şeyin yaratıcısıdır.O halde O'na ibadet edin.Her şeyin korunup gözetilmesinde vekil O'dur." (En'am, 101-102)

"İnsanlardan kimi Allah'tan başka eşler tutar.Allah'ı sever gibi onları severler.İnananlar ise en çok Allah'ı severler.Zulmedenler azabı gördükleri zaman bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çetin olduğunu anlayacaklarını keşke bilselerdi." (Bakara, 165)

"De ki: Allah'tan başka yalvardıklarınızı gördünüz mü? Bana gösterin,onlar yerden neyi yarattılar? Yoksa gökler(in yaratılışın)**da onların bir ortaklığı m var? Eğer doğru**

iseniz bundan önce (inmiş olan) **bir kitap,yahut bir bilgi kalıntısı getirin.Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere yalvarandan daha sapık kim olabilir? Oysa onlar,bunların yalvardıklarından habersizdirler."**

(Ahkaf, 4-5)

"Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı kainat nizamı alt üst olurdu.Arşın (yani kainatın saltanat tahtının) **rabbi olan Allah,onların vasfedegeldiklerinden münezzehtir.O,yaptıklarından sorulmaz,onlar ise sorulurlar."**

(Enbiya, 22)

"Allah ne bir evlad edinmiş ve ne de O'nunla birlikte bir ilah vardır.Eğer böyle olsaydı her ilah yarattıklarıyla ayrılıp müstakil olur ve her biri birbirine üstün gelmeye çalışırdı." (Mü'minun, 91)

"Ey peygamber de ki: Onların dedikleri gibi,eğer Allah'la birlikte başka ilahlar olsaydı,arşın sahibinin hakimiyetini ele geçirmek için çareler ararlardı.Onların söyleyegeldiklerinden Allah yüce ve münezzehtir." (İsra, 42-43)

Bu ayetlerde başından sonuna kadar bir tek ana fikir göze çarpmaktadır.Şöyle ki;ilahlık ve otorite birbirinin ayrılmaz parçalarıdır.Anlam ve espri itibariyle de ikisi tek bir şeydir.Otoritesi olmayan ilah da olamaz ve ilah olmaması gerekir.Dolayısıyla otoriter olan ancak ilah olabilir ve onun ilah olması gerekir.Çünkü bir ilaha olan gereksiniminiz veye bu gereksinme nedeniyle bir kimseyi ilah olarak kabul etmeniz gerekiyorsa,bunlardan hiçbiri egemenlik olmadan karşılanamaz.Öyleyse egemenliği söz konusu olmayanın ilah olması anlamsız,gerçeklere aykırıdır.Böyle bir ilaha yönelmek son derece saçma ve yararsızdır.

Bu ana temadan hareketle,Kur'an-ı Kerim'in gündeme getirdiği delilleri,başlangıç ve sonuçları itibariyle aşağıdaki sıralama ile daha iyi anlamak mümkün olur:

1. Sıradan birer işler olarak görülen gereksinimleri karşılama,sorunları çözme,himaye etme,imdat ve yardıma koşma,koruma ve kollama,dualara icabet etme,aslında sıradan işler olmayıp,bunların bir ucu bütün bir kainat nizamını yaratan ve yöneten bir otoriteye dayanmaktadır.Küçük ve önemsiz gereksinimler üzerinde şöyle bir düşünseniz,gök ve yerin o muhteşem fabrikasında,sayısız sebeplerin toplu devinimleri olmadan,söz konusu basit ihtiyaçları bile karşılamanın imkansız olduğunu anlarsınız.İçmiş olduğunuz bir bardak suyun,yemiş olduğunuz bir tahıl tanesinin oluşması için bile,Allah bilir;güneş,toprak,rüzgar ve denizlerin ne gibi fonksiyonlarda bulunması gerekiyor.O halde sizin dualarınızı işitmek ve gereksinimlerinizi karşılamak için,sıradan bir güç değil de gökleri ve yeri yaratabilecek, gezegenleri hareket ettirebilecek,rüzgarları estirebilecek,yağmurları yağdırabilecek,kısaca,tüm evrenin düzen ve intizamını sağlayabilecek mutlak bir kudret ve otorite lazımdır.

2. Bu egemenlik (kudret ve otorite) bölünemez bir bütündür.Yaratma gücünün bir kimsede,rızıklandırma yetkisinin bir başkasında,güneşin birinin kontrolünde,yerin bir başkasının hakimiyeti altında,hastalık ve sıhhat vermenin birisinin yetkisinde,öldürme ve

yaşatmanın bir diğerinin kontrolünde olması imkan dışıdır.Böyle olsaydı bu kainat nizamı asla yürümezdi.Bu yüzden tüm yetki ve güçlerin bir tek merkezi hükümranın elinde toplanması zaruridir.Kainat nizamı vakıanın böyle olmasını gerektirmektedir ve gerçek de böyledir.

3. Tüm egemenliğin bir tek otoritenin elinde bulunması ve bu egemenlikte hiçbir kimsenin zerre kadar bile hissesinin olmaması gerektiğine göre,şüphesiz,uluhiyetin de hiç kimseyle paylaşılmaksızın tümüyle söz konusu otoriteye mahsus olması gerekir.Ondan başka kimsenin insanların feryatlarını işitmeye,dualarını kabul etmeye iltica vermeye,insanlara hami,yardımcı ve veli olmaya,fayda veya zarar vermeye gücü yoktur.O halde,ne gibi bir ilah düşüncesine sahip olursanız olun,ilahlık kavramı Allah'tan başka bir ilah olmamasını gerektirmektedir.Hatta,kainatın hakimi nezdinde,O'na yakınlığı hasebiyle çok az da olsa sözünün geçmesi,şefaatinin kabul edilmesi manasında bile hiçbir ilah yoktur.Onun hükümranlık nizamında kimsenin parmağını oynatmaya bile gücü yetmez.Hiç kimse O'nun işlerine burnunu sokamaz.Şefaatleri kabul ya da reddetme tamamıyla Onun insiyatifindedir.Ona şefaatini zorla kabul ettirebilecek hiçbir güç yoktur.

4. Hakimiyet ve egemenliğin ne kadar çeşidi varsa,hepsinin bir tek yüce hakimin zatında odaklaşması ve egemenliğin en basit bir parçasının bile başkasına devredilemeyeceği yüce otoritenin vahdaniyetinin,yani birliğinin bir gereğidir.Yaratıcı O ise ve yaratma da O'na bir ortak yoksa;rızıklandırıcı O ise ve rızık vermede O'na bir eş yoksa,tüm kainat nizamının yürütücüsü (müdebbir) ve yöneticisi (munazzim) O ise,ve bu yürütme ve yönetme işinde O'nun bir ortağı yoksa,o halde,yargı,yürütme ve yasamanın da O'na ait olması gerekir.Ve bu hususta da O'nun hiç kimseyle ortak olmasını gerektirecek bir sebep yoktur.Nasıl ki,O'nun egemenliği noktasında O'ndan başka bir imdada koşan,gereksinimleri karşılayan ve himaye edenin bulunmasını düşünmek batıldır;aynı şekilde,O'nun mutlak egemenliğine rağmen,bir başkasının egemen bağımsız,hükümran ve özgür kanun koyucu olduğuna inanmak da son derece batıldır.Yaratma ve rızıklandırma,diriltme ve öldürme,güneş ve ayın boyun eğdirilmesi,gece ve gündüzün birbiri peşine çevrilmesi,kaza ve kader,hüküm ve hükümranlık,emir ve kanun koymanın her biri tek külli egemenlik ve hakimiyetin çeşitli boyutlarıdır ve bu egemenlik ve hakimiyet bölünemez bir bütündür.Allah'ın hükmü olduğuna dair delili olmadan herhangi bir hükme itaatı zorunlu gören kimse,Allah'tan başkasına el açıp dua eden bir kimsenin şirke bulaştığı gibi şirke bulaşmaktadır.Aynı şekilde,siyasi manada kendisini mülkün hakimi,üstün güç ve mutlak otorite sahibi olduğunu iddia eden bir kimsenin durumu da "Ben sizin veliniz,yardımcınız ve koruyup kollayıcınızım" demek suretiyle metafizik manada ilahlık iddiasında bulunan bir kişinin durumuna benzemektedir.Bu nedenle,Allah'ın yaratma,eşyanın takdiri ve kainatın yönetimi hususunda ortaksız olduğunun zikredildiği yerlerde "Hüküm O'na mahsustur" , "Mülk O'nundur" ve "Mülkte O'nun hiçbir ortağı yoktur" ibarelerinin kullanılması,ilahlık kavramının padişahlık ve hükümranlık kavramlarını da kapsadığına ve uluhiyetin (ilahın) bu anlamları itibariyle de Allah'a ortak koşulmasının kabul edilemeyeceğine açıkça delalet etmektedir.

Bu konu aşağıdaki ayetlerde biraz daha genişçe ifade edilmiştir:

"De ki; Ey Allah'ım,sen sahibi olduğun mülkünde istediğine iktidar verir istediğinden alırsın;dilediğine izzet verir,dilediğini zelil kılarsın." (Al-i İmran, 26)

“Hakiki hükümdar olan Allah üstündür,yücedir.O’ndan başka ilah yoktur.Arş-ı A’la’nın maliki O’dur.” (Mü’minun, 116)

“De ki;İnsanların Rabbine,insanların hükümdarına,insanların ilahına sığınırım…” (Nas, 1-3)

“Herkesin ortaya çıktığı ve hiç kimsenin sırrının Allah’a gizli kalmadığı gün, “Şimdi,hükümranlık kimindir?” denir. Bunun cevabı, “gücü herkese yeten tek Allah’ındır” dan başka bir şey olmaz.” (Mü’min, 16)

İmam Ahmed’in Hz.Abdullah bin Ömer’den (r.a.) rivayet ettiği hadis,bu ayeti en güzel bir şekilde tefsir etmektedir.Bu hadiste Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) bir hutbesinde şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

“Allah Teala gökler ve yeri avucuna alıp, Hükümran benim,Cebbar benim,Mütekebbir benim,neredeler yeryüzünün hükümdarları? Nerede cebbarlar, nerede mütekebbirler? diye seslenir.” Abdullah bin Ömer,hutbede bu ibareleri okurken,Peygamber Efendimizi bir titremenin tuttuğunu,öyle ki O minberden düştü düşecek diye korkuya kapıldıklarını rivayet etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

RAB

KUR’AN-I KERİM’DE RAB KELİMESİNİN ÇEŞİTLİ KULLANIŞ ŞEKLİ

1.Mürebbi,gereksinimleri karşılayan,terbiye veren ve yetiştiren;

2.Kefil,gözetici,koruyup kollayan,ıslahla sorumlu olan;

3.Çeşitli kimselerin oluşturduğu bir toplulukta merkezi bir sıfata sahip olan;

4.Kendisine bağlananların efendisi,sözü geçen,üstünlüğü ve yüceliği kabul edilen ve tasarruf hakkına sahip,itaat ve boyun eğilen efendi,güç ve egemenlik sahibi reis;

5.Malik,efendi.

Rab kelimesi Kur'an-ı Kerim'de yukarıda açıkladığımız tüm manalarda kullanılmıştır.Ayetlerde,bazen bu manalardan sadece bir ya da ikisi bazen daha fazlası bazen de beş anlamıyla birden kullanılmıştır.Bunu Kur'an-ı Kerim'den çeşitli misaller vererek daha da açık bir şekilde göstermek istiyoruz:

a. Rabb'ın ilk manada kullanılışına misal:

"O (Yusuf) (Bundan) beni güzel bir şekilde korumuş olan Rabbime sığınırım dedi." (Yusuf, 23)

b. Birinci manayı da kısmen ihtiva eden ikinci manada kullanılışına misal:

"Doğrusu sizin bu mabudlarınız benim düşmanımdır.Benim dostum,ancak beni yaratmış olan ve hidayete erdiren,beni yediren ve içiren,hastalandığımda bana şifa veren,alemlerin rabbidir." (Şuara, 77-80)

"Sahip olduğunuz ne kadar nimet varsa,hepsi Allah'tandır.Sonra,herhangi bir belaya düşerseniz,şaşkın bir halde hemen O'na yönelirsiniz.Ancak O,sizden belayı giderince, (bütün bu nimetler ve sıkıntıları gidermelere rağmen) **sizlerden bazıları rablerine başkalarını ortak koşarlar." (Nahl, 53-54)**

"De ki: Her şeyin rabbi yalnız O iken,Allah'tan başka rabler mi arayayım?"

(En'am, 164)

"Doğunun da batının da rabbi O'dur.O'ndan başka ilah yoktur.Öyleyse O'nu vekil (tüm işlerinde kefil ve mesul) **tut." (Müzzemmil, 9)**

c.Rabb'ın üçüncü anlamda kullanılışına misal:

“O rabbinizdir ve dönüşünüz O’nadır.” (Hud, 34)

“Sonra,dönüşünüz rabbinizedir.” (Zümer, 7)

“De ki: Rabbimiz sonunda hepimizi toplar.” (Sebe, 26)

“Sizin gibi bir ümmet olmayan,ne yeryüzünde bir canlı ne de havada iki kanadıyla uçan bir kuş vardır.Biz kitabımızda bunlardan hiçbirini gözümüzden kaçırmadık.Sonra,onların hepsi rableri(nin huzuruna) toplanacaklardır.” (En’am, 38)

“Sura üfürülünce,onların hepsi mezarlarından rableri(nin huzuru)na koşarak çıkarlar.” (Yasin, 51)

d. Rab kelimesinin az çok üçüncü manayı da ihtiva eden dördüncü manada kullanılışına misal:

“Onlar Allah’ı bırakıp ta alimlerini ve dervişlerini rabler edindiler.” (Tevbe,31)

“Bizden hiçbir kimse Allah’tan başkasını rab edinmesin.” (Al-i İmran, 64)

Bu son iki ayette erbab (rabler) kelimesi ile kastedilen,milletlerin ve toplumların kesin olarak kendi önder ve liderleri olarak benimsedikleri kimselerdir.Bu kimselerin uyguladıkları emir ve nehiyler,kural ve kanunlar,helal ve haramlar herhangi bir delile ihtiyaç duyulmaksızın kabul edilmekte ve onlar haddi zatında kendilerini hüküm ve yasak koyma hakkına haiz görmektedirler.

“Yusuf (a.s) dedi ki: Sizlerden biri rabbine (efendisine) **şarap içirecek… ve bu ikisinden kurtulacağını sandığına Yusuf rabbinin** (efendinin) **yanında beni an dedi.Ancak,şeytan rabbine** (efendisine) **onu hatırlatmayı unutturdu…” (Yusuf, 41-42)**

“Haberci Yusuf’a geldiği zaman Yusuf ona; rabbine (efendine) **geri dön ve ellerini kesen kadınların durumunu sor dedi.Muhakkak ki Rabbim onların tüm hilelerini bilir.” (Yusuf, 50)**

Bu ayetlerde Hz.Yusuf Mısırlıları muhatap alarak Mısır Firavununu onların rabbi olarak nitelemiştir.Çünkü Mısırlılar Firavunun merkezi kişiliğini ve üstün otoritesini kabul etmekte,onu emretme ve nehyetmeye tam yetkili olarak görmektedirler.Şu halde o,onların rabbi idi.

e. Beşinci manada rab kelimesinin kullanılışına misal:

“Öyleyse onlar,kendilerini açken rızıklandıran ve korkudan emin kılan bu evin sahibine ibadet etsinler.” (Kureyş, 3-4)

“Onur ve egemenlik sahibi Rabbin,onların yakıştırdığı tüm noksan sıfatlardan beridir.” (Saffat, 180)

“Arşın maliki rabbin,onların yakıştırdığı tüm noksan sıfatlardan beridir.”

(Enbiya, 22)

“(Onlara) **sor ki yedi göğün ve yüce arşın sahibi kimdir?” (Mü’minun, 86)**

“Göklerin,yerin,bunlar arasında ne varsa ve üzerine güneş doğan her şeyin malikidir O.” (Saffat, 5)

“Doğrusu Şi’ra’nın (yıldız) **sahibi de ancak O’dur.” (Necm, 49)**

RUBUBİYET KONUSUNDA SAPIKLIĞA DÜŞEN

KAVİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Bütün bu misallerden rab kelimesinin anlamı şüphe götürmez bir şekilde ortaya çıkmaktadır.Şimdi bizim sapık kavimlerin rububiyetle ilgili görüşlerini incelememiz Kur'an-ı Kerim'in onları hangi noktalardan ve niçin reddetme yoluna gittiğini ve buna karşılık Kur'an'ın insanları nasıl bir rububiyet anlayışına çağırdığını gözden geçirmemiz gerekir.Bu noktada meselenin tamamen açıklığa kavuşabilmesi için Kur'an'da söz konusu edilen sapık kavimlerin ayrı ayrı incelenip,görüşlerinin tartışılması daha uygun gözükmektedir.

Nuh (a.s)'un Kavmi:

Kur'an-ı Kerim'den açıkça anlaşılmaktadır ki bu kavmin mensupları Allah'ın varlığını inkar etmiyorlardı.Hz.Nuh (a.s)'un kendilerini hak dine davet etmesine karşılık olarak bu kavmin verdiği cevabı Kur'an-ı Kerim aynen şöyle aktarmaktadır:

"Bu kişi,sizin gibi insandan başka bir şey değildir.Size üstün gelmek (size hakim olmak) **istiyor.Eğer Allah herhangi bir elçi göndermek isteseydi melekleri gönderirdi."**

(Müminun, 24)

Onlar Allah'ın yaratıcı olduğunu kabul ediyor ve hatta Rabbin birinci ve ikinci manasıyla Rab olduğunu yadsımıyorlardı.Nitekim Hz.Nuh (a.s) onlara:

"O rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz." (Hud, 34)

"Rabbinizden bağışlanma dileyin,O bağışı oldukça bol olandır." (Nuh, 10)

"Allah'ın yedi göğü nasıl kat kat yarattığını,aralarında aya aydınlık verip güneşin ışık saçmasını sağladığını ve Allah'ın sizi yerden bitki bitirir gibi nasıl bitirdiğini görmez misiniz?" (Nuh, 15-17) şeklinde hitap ettiğinde,onlardan hiçbiri Allah'ın rableri olmadığını

veya gökleri,yeri ve kendilerini O'nun yaratmadığını ya da kainat nizamını O'nun yürütmediğini söylememiştir.

Onlar,Allah'ın ilahları olduğunu da inkar etmiyorlardı.Bu yüzdendir ki,Hz.Nuh (a.s) davetini onlara **"Sizin Ondan başka ilahınız yoktur"** ibaresiyle sunmuştur.Aksi taktirde,eğer onlar Allah'ın ilahlığını yadsır bir pozisyonda olsalardı,Hz.Nuh (a.s) davetini "Allah'ı ilah tutun" şeklinde sunardı.

O halde onlarla Hz.Nuh (a.s) arasındaki çekişmenin özü ne idi? Kur'an-ı Kerim ayetleri dikkatlice incelenirse,söz konusu çekişmenin temelini iki noktanın oluşturduğunu gözlemleriz:

1. Hz.Nuh (a.s)'un öğretisi şuna dayanmaktaydı;Sizlerin de benimsediğiniz gibi, (ey kavmim) alemlerin rabbi,tüm kainatın yaratıcısı ve tüm gereksinimlerinizin karşılayıcısı ve kefili olan Allah,aslında sizin tek ilahınızdır.Ondan başka hiçbir ilah yoktur.Sizin ihtiyaçlarınızı giderecek,sorunlarınızı çözecek,niyazlarınızı işitecek ve yardımınıza koşacak başka bir varlık yoktur.O halde O'na boyun eğiniz.

"Ey milletim,Allah'a ibadet edin,O'ndan başka ilahınız yoktur… Ben ancak alemlerin Rabbinin elçisiyim ve size rabbimin çağrılarını iletiyorum." (A'raf, 59-62)

(Hz.Nuh'un) aksine kavmi,alemlerin Rabbi'nin yalnızca bir tek Allah olduğunu kabul etmekle birlikte,başkalarının da ilahlık düzeninde az çok katkısı bulunduğu,gereksinimlerinin onlara da bağlı olduğu ve bu yüzden de Allah'la birlikte,başkalarını da ilah olarak benimsedikleri üzerinde ısrar ediyorlardı.

"Onların önderleri ve ileri gelenleri (ey kavmimiz)**,ilahlarınızı sakın bırakmayın, ved,suva,yegus,yeuk ve nesr'den sakın vazgeçmeyin dediler." (Nuh, 23)**

2. Nuh kavmi, Allah'ı yalnızca yaratıcıları, yer ve göklerin maliki ve kainat düzeninin en yüce yürütücüsü anlamında rab olarak görüyordu. Ancak onlar ahlak,davranış,medeniyet, siyaset ve hayatın her muamelesinde yüce otoritenin O'nun hakkı olduğuna kail değildiler.O'nun tek başına önder,kanun koyucu,emretme ve nehyetme selahiyetine sahip olduğunu bir türlü kabullenemiyor,yalnızca O'na itaat edilmesi gerektiğini onaylamak istemiyorlardı.Onlar,bütün bu muamelelerde kavmin ileri gelenleri ve dini önderlerini rabler edinmişlerdi.Onların bu davranışı hilafına Hz.Nuh (a.s) onlardan rububiyeti parçalamamalarını,tam ve bütün anlamıyla

yalnız Allah'ı rab olarak kabul etmelerini ve O'nun elçisi olması hasebiyle,kendilerine iletmekte olduğu kanun ve hükümlere tabi olmalarını istiyordu.

"Ben,Allah'ın sizlere gönderdiği güvenilir elçisiyim.Öyleyse Allah'tan korkun da bana itaat edin." (Şuara, 107-108)

Ad Kavmi

Nuh kavminden sonra Kur'an,Ad kavmini zikreder.Bu kavim de Allah'ın varlığını inkar etmiyor ve ilahlığını yadsımıyordu.Hz.Nuh (a.s)'un kavminin kabul edip benimsediği manada bu kavim de Allah'ı rab olarak görüyor ve benimsiyordu.Aynı şekilde bu kavimle peygamberleri olan Hud(a.s) arasındaki çekişmenin odak noktasını da yukarıda Nuh(a.s)'un kavmi bahsinde arzettiğimiz iki temel nokta olan Allah'tan başka ilahlar,rabler edinme olgusu oluşturmaktadır.Nitekim aşağıda zikredeceğimiz ayetler konuyu aydınlatırken bu olguyu da ortaya çıkarmaktadır.

"Ad kavmine de kardeşleri Hud'u gönderdik.Hud onlara; Ey kavmim Allah'a ibadet ediniz.Sizin O'ndan başka ilahınız yoktur… dediğinde… Onlar cevaben; Sen,bize yalnızca Allah'a ibadet etmemizi ve atalarımızın tapageldiği ilahları bırakmamızı söylemeye mi geldin? Dediler." (A'raf, 65-70)

"Eğer Rabbimiz dileseydi melekleri gönderirdi dediler." (Secde,14)

"İşte Ad (kavmi)**, Rablerinin ayetlerini inkar ettiler,peygamberlerine isyan ettiler ve her inatçı hak düşmanı zorbanın emrine uydular." (Hud, 59)**

Semud Kavmi

Şimdi de,Ad kavminden sonra en azgın kavim olan Semud'u ele alalım.Allah'ın varlığını,O'nun ilah ve rab olmasını inkar etmedikleri gibi O'na ibadet etmeyi de yadsımıyorlardı.Onlar,Allah'ın yalnız başına ilahlığını,ibadetin sadece O'na yapılacağını ve rububiyetin bütün anlamlarıyla sırf Allah'a ait olduğunu benimsemeyip,Allah'tan başka yardıma

koşan,ihtiyaçları karşılayan ve sorunları çözen ilahlar da olabileceği konusunda ısrar ediyorlardı.Yine kendi ahlaki ve toplumsal yaşantılarında Allah'ı bırakıp,önder ve ileri gelenlerine itaat etmekte ve toplumsal yaşam düzenini onlardan almakta diretiyorlardı.İşte bu keyfiyet bilahare onların azgın ve azaba müstehak bir kavim olmalarına neden oldu.Bunu şu ayet-i kerimelerle daha güzel açıklayabiliriz.

"Ey Muhammed! Eğer bu insanlar sana itaatten yüz çevirirlerse onlara de ki: Ad ve Semud kavimlerinin uğradığı cinsten korkunç bir ceza ile sizi korkuturum.Bu kavimlere,önlerinden ve arkalarından peygamberler gelip de Allah'tan başkasına kulluk etmeyin dediğinde onlar eğer Rabbimiz (böyle) **dileseydi melekler indirirdi,bu yüzden sizin getirdiklerinizi kabul etmeyiz demişlerdi." (Fussilet, 13-14)**

"Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik.O, 'Ey kavmim Allah'a ibadet ve kulluk edin,O'ndan başka bir ilahınız yoktur…' dediğinde, onlar; 'Ey Salih' dediler.Doğrusu bundan önce sana bir hayli ümit bağlamıştık,şimdi sen bizi atalarımızın tapınageldiklerine tapmaktan men mi ediyorsun?" (Hud, 61-62)

"Kardeşleri Salih onlara 'kendi kurtuluşunuzu düşünüp hiç sakınmaz mısınız? Doğrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim,öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin… Yeryüzünde fesat çıkarıp ıslah etmeyen haddini aşmışlara itaat etmeyin' dedi." (Şuara, 142-152)

İbrahim (a.s) Kavmi ve Nemrud

Bu kavmin kralı Nemrud hakkında yanlış bir genel anlayış vardır.O'nun Allah'ı inkar ettiği ve bizzat kendisini ilah olarak gördüğü sanılmaktadır.Oysa,Nemrud Allah'ın varlığını kabul etmekte ve O'nun yaratıcı ve kainat nizamının yürütücüsü olduğuna inanmaktadır.Ancak,rab teriminin üçüncü,dördüncü ve beşinci anlamları itibariyle kendisinin de Rab olduğu davasını gütmekteydi… Yine aynı şekilde,Semud kavminin de Allah'ı hiç tanımadığı ve O'nu ilah ve Rab olarak kabul etmediği şeklinde genel bir yanlış anlayış vardır.Halbuki bu kavmin durumunu da Nuh (a.s), Ad ve Semud kavimlerinden farklı değildir.Onlar da Allah'ın varlığını kabul ediyor,O'nun rab olduğunu,yerin ve göklerin yaratıcısı ve kainat nizamının yürütücüsü olduğunu biliyorlardı.Allah'a ibadet etmeyi inkar da etmiyorlardı.Ancak,terimin birinci ve ikinci anlamıyla gök cisimlerini de rububiyete ortak görüyor,bu nedenle Allah'la birlikte onları da mabud kabul ediyorlardı.Öte yandan üçüncü,dördüncü ve beşinci manaları itibariyle de padişahlarını rabler edinmişlerdi.

Kur'an'ın bu konudaki izahları o denli açık olmasına karşın,insanların bu meseleyi anlamaktan uzak kalmalarına şaşırmamak elde değil.Her şeyden önce,Hz.İbrahim (a.s) henüz peygamber değilken,onun hakkı arama yolunda izlediği aşamaları gösteren ve aklını kullanarak onu hakka ulaştıran olayı ele alalım:

"Üzerine gece (karanlığı) **çökünce bir yıldız gördü.İşte benim rabbim dedi.Yıldız batınca da 'Batanları sevmem' dedi.Ayı parlarken görünce 'İşte benim rabbim' dedi.Ancak o da batınca 'eğer rabbim bana doğru yolu göstermeseydi şüphesiz sapıklardan olurdum' dedi.Güneşi parlarken görünce 'işte benim rabbim,bu hepsinden büyük' dedi. Ancak,o da batınca, 'Ey kavmim! Ben,sizin (Allah'a) şirk koştuklarından uzağım' dedi. Doğrusu ben yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve ben şirk koşanlardan değilim." (En'am, 76-79)**

Yukarıdaki ayetlerden Hz.İbrahim (a.s)'in içinde gözlerini dünyaya açtığı toplumda gök cisimlerinin rabliği düşüncesinin yanında göklerin ve yerin yaratıcısı ve bu yaratıcının rab olduğu düşüncesinin,mevcut olduğu açıkça anlaşılmaktadır.Böyle bir düşüncenin var olmaması için bir sebep yoktur.Çünkü bu kavim Hz. Nuh(a.s.)'a iman etmiş olan müslümanların neslindendi ve bunların yakın akrabaları ve komşuları olan Ad ve Semud kavimlerine peyderpey gönderilen peygamberler vasıtasıyla İslam dini yenilenerek ihya ediyordu.

"Onlara önlerinden ve arkalarından peygamberler geldi"(Fussilet,14) ayet buna delalet etmektedir. O halde Hz.İbrahim(a.s.) Allah'ın göklerinde ve yerin yaratıcısı ve rabbi olduğu düşüncesini çerçevesinden almıştı.Tabii ki onun kafası kurcalayan şöyle bir soru vardı; Rububiyet Allah'la birlikte ay, güneş ve yıldızların ortak olması şeklinde kavmi içerisinde doğup yaygınlaşan düşünce ve buna dayanarak bu insanların ubudiyette de onların Allah'a ortak koşmaları ne ölçüde gerçeklere uyuyordu?

Nitekim, İbrahim (a.s.) nübüvvetinden önce, bu soruyu cevaplandırmanın peşine düşmüş ve gök cisimlerinin doğuş ve batışındaki eksiksiz düzen İbrahim (a.s.) için yerin ve göğün yaratıcısından başka rab olmadığı hakikatini yakalamada yoldaki işaretler vazifesini görmüştür.Bu nedenle Hz. İbrahim (a.s.) ayı batarken görünce "eğer rabbim,yani Allah,beni doğruya yöneltmeseydi benim de hakikate ulaşamamamdan ve etrafımdaki yüzbinlerce insan gibi dış görünüşlere aldanmamdan korkulurdu"demektedir.

Daha sonraları Hz. İbrahim (a.s.) nübüvvet makamıyla şereflenince Allah'a davete başladı. O'nun bu daveti sunarken kullandığı ibareler üzerinde durulursa bizim yukarıda açıklamaya çalıştığımız konu biraz daha aydınlanacaktır.İbrahim(a.s.)şöyle buyurmaktadır:

"Kendilerinin uluhiyet ve rububiyete ortak olduklarına dair Allah sizlere hiçbir senet (delil) göndermediği halde, siz onları Allah'a ortak koşmaktan korkmazken,ben neden sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan korkayım?" (En'am,81)

"Sizden de, sizin Allah'tan başka çağırdıklarınızdan da uzak duruyor ve Rabbime sığınıyorum." (Meryem,48)

“O (İbrahim) ‘Hayır, rabbimiz ancak, göklerin ve yerin rabbidir. Bütün bunları O yaratmıştır’ dedi ... O halde Allah’ı bırakıp ta size hiçbir fayda ve zarar vermeyecek olan başkalarına mı tapıyorsunuz?” (Enbiya,56-66)

“Bir zaman İbrahim babası ve kavmine şöyle demişti: Siz kime tapıyorsunuz? Allah’ı bırakıp ta kendi uydurduğunuz ilahlara kulluğu mu istiyorsunuz? O halde alemlerin rabbi hakkında düşünceniz nedir?” (Saffat, 85-87)

“(İbrahim (a.s) ve O’na inananlar kavimlerini muhatap alarak) **şöyle dediler: Biz sizden ve Allah’tan başka taptıklarınızdan uzağız.Sizi**(n dininizi) **inkar ettik.Artık bizimle sizin aranızda bir tek Allah’a iman edinceye kadar ebedi düşmanlık ve öfke baş göstermiştir.” (Mümtehine, 4)**

Hz.İbrahim’in bütün bu sözlerinden açıkça anlaşılmaktadır ki,O’nun muhatapları Allah’tan kesinlikle habersiz,O’nun alemlerin rabbi ve mabudu olduğunu bilmeyen ya da inkar eden kimseler değillerdi.Bilakis Hz.İbrahim’in kavmi Allah’a rububiyet (birinci ve ikinci anlamda) ve uluhiyette başkalarını ortak koşmaktaydı.Bu yüzden Kur’an’ın hiçbir yerinde Hz.İbrahim (a.s)’in kavmini Allah’ın varlığına ve O’nun rab ve tek ilah olduğuna inandırmaya çalıştığını gösteren bir ayet yoktur.Bilakis konuyla ilgili her ayette sadece Allah’ın rab ve ilah olduğu olgusu işlenmektedir.

Konunun Nemrud’la ilgili boyutuna gelince;Onun Hz.İbrahim (a.s)’le yaptığı tartışma Kur’an-ı Kerim’de aynen şöyle nakledilmektedir:

“Allah kendisine hükümdarlık verdi diye İbrahim’le,Rabbi hakkında tartışanı gördün mü? İbrahim ona ‘Ölüm de hayat ta Rabbimin elindedir’ deyince,o da ‘Ben de öldürür ve diriltirim’ demişti.İbrahim ‘doğrusu,Allah güneşi doğudan doğduruyor,sen de onu batıdan doğdursana’ deyince de afallayıp kalmıştı.” (Bakara, 258)

Kur’an’ın naklettiği bu konuşmadan,asıl tartışmanın Allah’ın var olması ya da yok olması hakkında değil de,İbrahim’in (a.s) kimi “rab” olarak gördüğü konusunda olduğu açıkça anlaşılmaktadır.Şöyle ki;ilk olarak,Nemrud Allah’ın varlığını kabul eden bir kavme mensuptu.İkinci olarak,Nemrud’un yerin ve göğün yaratıcısı,ayın ve güneşin yürütücüsü olmak gibi ahmakça bir iddiaya kalkışabilmesi için,katıksız bir deli olması gerekirdi.O halde o “Ben Allah’ım” veya “Ben göklerin ve yerin rabbiyim” gibi bir iddiaya kalkışmamıştı.Bilakis Nemrud, İbrahim (a.s)’in de bir fert sıfatıyla yaşadığı ülkenin rabbi olduğunu savunuyordu.Onun bu rablik

iddiası,rububiyetin birinci ve ikinci anlamları itibariyle değildi.Çünkü bu bağlamda bizzat Nemrut ta ;ay,güneş ve yıldızların rububiyetine inanıyordu.Şu da varki,o kendisini ubudiyetin üçüncü,dördüncü ve beşinci manaları itibariyle,ülkesinin rabbi olarak görüyordu.Yani,onun iddiası şuydu; "Ben bu ülkenin sahibiyim,ülkenin tüm sakinleri benim kulumdur.Benim merkezi otoritem onların toplum düzeninin temelini oluşturmaktadır.Benim buyruklarım vatandaşlarım için kanundur."

Ayette geçen **"Allah kendisine hükümranlık verdi diye"** ibaresiyle onun,bu rububiyet iddiasının temelini hükümranlık sanısına dayandırdığına işaret edildiği açıkça anlaşılmaktadır.Nemrud,kendi tebaasından İbrahim isimli bir gencin ne ayın,güneşin ve yıldızların olağanüstü rububiyetini ve ne de vaktin padişahının siyasi ve toplumsal rububiyetini kabul etmediğini duyunca şaşırır ve Hz.İbrahim (a.s)'i çağırarak "öyleyse kimi rab kabul ediyorsun?" diye sorar.İbrahim (a.s) buna cevap olarak ilk önce, "ölüm ve hayat benim Rabbimin gücü dahilindedir" demiştir.Ancak Nemrud bu sözdeki inceliği yakalayamadığından "Ölüm ve hayat benim de gücüm dahilindedir,istediğimi öldürür istediğimin canını bağışlarım" diyerek kendi rububiyetini kanıtlamak ister.Bunun üzerine Hz.İbrahim (a.s) "Ben yalnızca Allah'ı rab olarak kabul ediyorum,rububiyetin bütün anlamları itibarı ile,bana göre rab,sırf Allah'tır.Güneşin doğuş ve batışı üzerinde zerre kadar bile etkisi olamadığı halde bu kainat nizamında başkasının rububiyetine nasıl yer verilebilir?" diye cevap verince,zeki bir kişi olan Nemrud,bu delili işitince hakikati kavramıştı.Gerçekten de Allah'ın bu saltanatında onun rablik iddiası batıl bir kuruntudan başka bir şey değildi.Bu yüzden sesi soluğu kesilip öylece kalakalır.Ancak,bencilliği,şahsi ve ailevi menfaatlere kölelik derecesinde bağımlılığı,hakkın gün gibi ortaya çıkmasına karşılık Nemrud'un keyfince yürüttüğü hükümranlık makamından inip Allah ve O'nun rasulüne itaata yanaşmasına engel oldu.Bu nedenle Nemrud'la İbrahim (a.s) arasındaki tartışmadan sonra Allah Teala; **"Hayır,Allah zalimleri hidayete erdirmez"** buyurmaktadır.Yani Nemrut,hakkın ortaya çıkmasından sonra,tutması gereken yolu tutmayıp,despotça idaresini sürdürmüş,hem başkalarına ve hem de kendisine zulmetmeyi tercih etmiş,Allah da onu hidayet aydınlığından mahrum bırakmıştır.Çünkü,bizzat istemeyene hidayetini zorla dayatması Allah'ın sünnetinden değildir.

Lut (a.s)'un Kavmi

Kur'an-ı Kerim'den öğrendiğimize göre bu kavim de ne Allah'ın varlığını inkar ediyor ve ne de birinci ve ikinci anlamda Allah'ın yaratıcı ve rab olduğunu yadsıyordu.Bu kavim yalnızca üçüncü,dördüncü ve beşinci anlamıyla rububiyetini ve O'nun güvenilir temsilcisi sıfatıyla gönderdiği elçisinin risaletini kabul etmiyordu.Onlar kendi nefsi arzularına uygun olarak,istedikleri gibi hareket etmek istiyorlardı.İşte asıl suçları bu idi ve bu nedenle de azaba müstehak olmuşlardı.Aşağıda zikredeceğimiz Kur'an ayetleri buna şehadet etmektedir.

“Kardeşleri Lut onlara bir zaman şöyle demişti: Siz hiç (Allah’tan) **sakınmaz mısınız? Doğrusu ben sizlere gönderilmiş,güvenilir bir elçiyim.Öyleyse Allah’ın gazabından kendinizi koruyun ve bana itaat edin.Bunun için sizden bir karşılık da istemiyorum.Benim ecrim ancak alemlerin Rabbine aittir.Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp ta insanlardan erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Doğrusu siz Allah’ın haddini aşmış,oldukça azgın bir kavmisiniz.” (Şuara, 162-166)**

Böyle bir hitabın Allah’ın varlığını,yaratıcı ve rab olduğunu inkar etmeyen bir kavme yapılacağı açıktır.Nitekim söz konusu kavim Hz.Lut (a.s)’a cevaplarında “Allah da kim?” veya “yaratıcı da kim oluyor” ya da “O da nereden rabbimiz oluyor” demeyip bilakis şöyle karşı çıkmışlardır;

“Ey Lut,eğer bu söylediklerinden vazgeçmezsen ülkeden sürülenlerden olacaksın.” (Şuara, 167)

Kur’an’da bu hadise başka bir yerde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Lut da kavmine gönderildiğinde ‘Siz sizden önce dünyada hiç kimsenin yapmadığı aşağılık bir fiil işliyorsunuz.Siz erkeklere yaklaşıyor,yol kesiyor ve toplantılarınızda herkesin gözü önünde çirkin şeyler yapmıyor musunuz?’ dediğinde,kavminin cevabı, ‘Eğer sözünde sadık isen,getir Allah’ın azabını üzerimize’ demekten başka bir şey olmadı.” (Ankebut, 28-29)

Bu,hiç de Allah’ı inkar eden bir kavmin cevabına benzemiyor.O halde onların sapıtmalarının sebebi Allah’ın uluhiyet ve rububiyetini inkar etmeleri değildir.Asıl sebep (tabiatüstü) planda Allah’ı ilah ve rab olarak kabul etmelerine rağmen kendi siyasi,ahlaki ve toplumsal yaşamlarında Allah’a itaat ve O’nun kanunlarına uymayı yadırgamaları ve gönderdiği elçinin gösterdiği yolda yürümeye yanaşmamalarıdır.

Şuayb (a.s)’in Kavmi

Şimdi de Hz.Şuayb'in gönderildiği Meyden ve Eyke kavmine bir göz atalım.Bunların,Hz.İbrahim'in soyundan olduklarını biliyoruz.Bu yüzden onların Allah'ın varlığını tanımaması,ilah ve rab olduğunu kabul etmemesi gibi bir durumun söz konusu edilemeyeceği aşikardır.Aslında bu kavim köken olarak müslüman olmasına rağmen daha sonraları akide ve amellerinde sapıklıkların ortaya çıkmasıyla durumları giderek bozulmuştur.Hatta Kur'an'dan anlaşıldığına göre bu kavmin mensupları mümin olduklarını bile iddia ediyorlardı.Nitekim,Hz.Şuayb onlara defalarca "Eğer siz mü'minseniz şunları şunları yapmanız gerekir" diye hitap etmektedir.Hz.Şuayb (a.s)'ın tüm konuşmaları ve kavminin cevaplarından,bu kavmin,Allah'ı kabul ettiği,O'nu mabud ve rab olarak benimsediği ama iki konuda sapıklığa düşmüş olduğu açıkça anlaşılmaktadır.Bunlardan birincisi,metafizik manada Allah'tan başkalarını da ilah ve rab olarak görmeye başlamalarıdır.Bu yüzden ibadetleri sadece Allah'a mahsus değildi.İkincisi ise,onlara göre Allah'ın rububiyetinin,insanın ahlaki,toplumsal,ekonomik,medeni ve siyasi boyutlarıyla hiçbir ilişkisi yoktu.Bu yüzden "Biz kendi medeni yaşantımızda özgürüz,ilişkilerimizde istediğimiz gibi davranırız" diyorlardı.

Aşağıda nakledeceğimiz ayetler bizim bu açıklamalarımızı tasdik etmektedir.

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'i gönderdik.Onlara şöyle dedi: Ey kavmim, Allah'a ibadet edin.Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur.Rabbinizden size apaçık bir burhan gelmiştir.Öyleyse ölçü ve tartıyı tam tutun,insanlara kendi eşyalarında cimrilik yapmayın.Islah edildikten sonra,yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın.Eğer siz müminseniz bilin ki bu sizin için daha hayırlıdır... Madem ki içinizde benimle gönderilene inanan bir topluluk ve inanmayan bir topluluk var;öyleyse Allah aramızda hükmünü verinceye kadar bekleyin.O hükmedenlerin en iyisidir." (A'raf, 85-87)

"Ey kavmim,ölçüyü ve tartıyı adaletle tamıtamına yapın,insanlara eşyalarını eksik vermeyin.Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dolaşmayın.Eğer müminseniz,Allah'ın inayetiyle ticaretten kazandığınız size kafidir.Ben sizin bekçiniz de değilim.Kavmi Şuayb (a.s)'a cevap olarak; Ey Şuayb,namazın bize atalarımızın tapına geldiklerine ibadeti terk etmeyi ya da mallarımızı istediğimiz gibi kullanmayı bırakmayı mı emrediyor? Doğrusu sen aklı başında ve yumuşak huylu birisin dedi." (Hud, 85-87)

"Namazın bize atalarımızın tapınageldiklerine ibadeti terk etmeyi mi emrediyor" ibaresi onların uluhiyet ve rububiyet konusunda düşmüş oldukları sapıklığı çok açık bir şekilde göstermektedir.

Firavun ve Hanedanı

Şimdi de,hakkında Nemrud ve kavminden daha fazla oranda yanlış kanılar bulunan Firavun ve kavmini ele alalım.Firavun hakkında,onun sadece Allah'ı inkarla kalmayıp,kendisini tanrı olarak gördüğü şeklinde bir genel kanı vardır.Yani o,herkesin gözü önünde,açıkça,yerin ve göğün yaratıcısı olduğunu iddia edecek kadar aklını oynatmış ve kavmi de onun bu iddialarına kanacak derecede akılsız idi!... Oysa,Kur'an-ı Kerim ve tarihteki veriler uluhiyet ve rububiyet noktasında,Firavun ve kavminin sapıklığının, Nemrud'un ve kavminin yoldan çıkmışlığından pek fazla farkının olmadığı hakikatini gözler önüne sermektedir.Aralarındaki fark yalnız şudur:O ortamda,siyasi sebepler dolayısıyla İsrailoğullarına yönelik milliyetçi bir zıtlaşma ve taassuba dayalı bir düşmanlık baş göstermişti.Bunun sonucu olarak günümüzde de ateistlerin çoğunda olduğu gibi,Allah'ın rab ve ilah oluşu,kalblerde gizlice itiraf edilmesine rağmen,sırf inat yüzünden görünürde inkar ediliyordu.

Aslında meselenin özü şudur; Hz.Yusuf (a.s) Mısır'da iktidarı ele aldıktan sonra,İslam öğretisinin yayılması için tüm gücünü sarfetmeye başlamıştı.Hz.Yusuf'un davetinin Mısır üzerindeki etkileri o kadar derindi ki,yüzyıllar boyunca bu etkileri silmeye kimsenin gücü yetmedi.O halde,firavun devrinde,bütün Mısır halkı hak dini üzere olmasa da,Mısır'da herhangi bir kimsenin Allah'ı tanımaması,ya da göklerin ve yerin yaratıcısının O olduğunu bilmemesi mümkün değildi.Sadece bununla da kalmayıp,Hz.Yusuf (a.s)'un öğretileri her Mısırlı üzerinde,en azından metafizik manada Allah'ı,ilahların ilahı ve rablerin rabbi olarak kabul edecek ve hiçbir Mısırlının Allah'ın uluhiyetini inkar etmeyecek derecede etkisi vardı.Bununla beraber,onlardan küfür üzerinde ayak direyenler,uluhiyet ve rububiyette Allah'a başkalarını ortak koşuyorlardı.Hz.Yusuf (a.s)'un bıraktığı bu etkiler Hz.Musa'nın peygamberliğine kadar süregelmiştir.

Nitekim,bir Kıpti liderin,Firavun'un sarayında yapmış olduğu konuşma,bunun açık delilidir.Firavun,Hz.Musa (a.s)'yı öldürmek istediğini açığa vurunca,Müslüman olmasına rağmen bunu gizleyen,saraydaki Kıptilerin bir reisi,dayanamayarak şöyle der:

"Rabbinizden size apaçık ayetler getirdiği halde,Rabbim Allah'tır dediği için mi bu şahsı öldüreceksiniz? Eğer yalancı ise,yalanının vebali kendisine.Ama,eğer doğru sözlü ise,sizi tehdit edegeldiklerinin bir kısmının da olsa başınıza gelebileceğinden sizi sakındırmaktadır.Şüphesiz Allah aşırı yalancıyı doğru yola iletmez.Ey kavmim,bugün iktidar sizin,yeryüzünde galip sizsiniz,ancak,eğer yarın Allah'ın azabı gelir çatarsa bize kim yardım eder…" (Mümin, 28-29)

“…Ey kavmim,nice büyük kavimlerin üzerine gelen o günün,size de gelmesinden ve sonunuzun Nuh,Ad,Semud ve onlardan sonra gelen kavimlerinki gibi olmasından korkarım…” (Mümin,30-31)

“Daha önce Yusuf da size apaçık burhanlar getirmişti. Onun getirdiklerinden de şüphelenip durmuştunuz.Sonunda Yusuf ölünce“Allah ondan sonra elçi göndermeyecek” demiştiniz.” (Mümin, 34)

“Ey kavmim,ne tuhaftır ki ben sizi kurtuluşa davet ettiğim halde,siz beni ateşe çağırıyorsunuz.Siz beni Allah’ı inkar etmeye ve bilmediğim şeyleri O’na ortak koşmaya çağırıyorsunuz.Bense sizi O aziz ve çok bağışlayana çağırıyorum.” (Mümin, 41-42)

Bu ayetler Hz.Yusuf (a.s)’un üstün şahsiyetinin etkilerinin aradan birkaç yüzyıl geçmesine rağmen hala devam ettiğine açıkça delalet etmektedir.

Bu yüce peygamberin öğretisinden etkilenmiş olmaları hasebiyle,Mısır halkı,Allah’ın varlığından; O’nun ilah ve rab olarak tabiat güçleri üzerindeki hüküm ve tasarrufundan;gazabından korkulan,rahmetine ümit bağlanan üstün ve kahir bir mabut olduğundan büsbütün habersiz kalmaları mümkün değildi.

Son ayetten şu da açıkça anlaşılmaktadır ki,bu kavim,Allah’ın uluhiyet ve rububiyetini kati bir şekilde inkar etmeyip,bunların sapıklığı da diğer kavimlerde açıkladığımız cinstendi.Yani,uluhiyet ve rububiyet bağlamında Allah’a başkalarını ortak koşuyorlardı.

Firavun meselesinde şüpheleri üzerine çeken bir iki noktayı da burada açıklamamız gerekiyor.Böyle bir şüphe Hz.Musa (a.s)’nın “biz alemlerin rabbinin elçisiyiz” dediğinde,Firavun’un “Bu alemlerin rabbi dediğin de nedir?” diye sorması,veziri Haman’a: **“Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap belki yollara,göklerin yollarına erişirim de Musa’nın rabbine bir söz atarım.” (Mümin, 36-37)** demesi,Hz.Musa’yı “benden başkasını ilah edinirsen seni hapsederim” diye tehdit etmesi,tüm ülkeye “en yüce rabbiniz benim” diye ilan ettirmesi ve saray ehline “Ben sizin için benden başka ilah tanımıyorum” diye böbürlenmesi gibi nedenlerden ileri gelmektedir.Bu gibi ibareleri gören insanlar,Firavun’un Allah’ın varlığını bile inkar ettiğini,alemlerin rabbi diye bir şey tanımadığını ve sadece kendisini mabud olarak gördüğü zannına kapılmaktadır.Oysa Firavun bütün bunları aslında katı bir milliyetçiliğe dayalı düşmanlık nedeniyle söylemişti.

Hz.Yusuf zamanında,sadece O’nun üstün kişiliğinin etkisiyle Mısır’da İslam öğretisi yayılmakla kalmamış,iktidarı elinde tutması dolayısıyla da İsrailoğullarının Mısır’daki nüfuzu oldukça artmıştı.Hz.Yusuf (a.s)’u müteakiben,İsrailoğullarının Mısır’daki nüfuz ve gücü üç-dört asır sonrasına kadar devam eder.Daha sonra İsrailoğulları aleyhine milliyetçi akımlar filizlenmeye başlar.Sonunda iş o noktaya gelir ki,İsrailoğulları iktidardan uzaklaştırılır ve Mısırlı

milliyetçi bir aile ülkenin dizginlerini eline geçirir.Bu yeni hükümranlar sadece İsraillileri baskı altında tutmak ve onları ezmekle yetinmeyip Yusuf (a.s) devrinin tüm etkilerini de tek tek yok ederek,kendi eski cahili din ve adetlerini yeniden ihya etmeye çalışmışlardır.Durum bu minval üzere devam ederken,Hz.Musa (a.s)'nın gönderilmesiyle bu yeni iktidar sahipleri,iktidarlarının tekrar kendi ellerinden çıkıp İsraillilerin ellerine düşmesi korkusuyla telaşa kapılırlar.İşte bu inat ve düşmanlık yüzündendir ki,Firavun kızarak Hz.Musa (a.s)'ya "Bu alemlerin rabbi dediğin de nedir?" ve "Benden başka kim ilah olabilir?" diye soruyordu.Yoksa,aslında o alemlerin rabbinden habersiz değildi.Örneğin;bir ayette Firavun,Musa'nın Allah'ın elçisi olmadığını ispatlamak için kavmine şöyle demektedir: **"O' na altın bilezikler verilmeli ya da yanında O'na yardım edecek melekler gelmeli değil miydi?" (Zuhruf, 53)**

Bu sözler,Allah ve melekler hakkında tamamen habersiz bir kimsenin sözü olabilir mi?

Yine başka bir yerde,Hz.Musa (a.s) ile Firavun arasında şöyle bir konuşma cereyan eder:

"Firavun O'na: 'Ey Musa! Ben seni büyülenmiş sanıyorum' dediğinde Musa da O'na: Andolsun ki bunları,göklerin ve yerin rabbinin açık açık ibretler olarak indirdiğini biliyorsun.Ey Firavun! Doğrusu senin felaketin yakındır sanıyorum diye cevap vermişti." (İsra, 101-102)

Başka bir ayette Allah Teala, Firavun kavminin kalbi durumlarını şöyle beyan buyurmaktadır:

"Ayetlerimiz gözlerinin önüne serilince, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler.Kalpleri kesin olarak kabul ettiği halde,haksızlık ve büyüklenmelerinden dolayı bile bile inkar ettiler." (Neml,13-14)

Kur'an-ı Kerim iki taraf arasında geçen başka bir diyaloğu şu şekilde aktarır:

"Musa 'yazıklar olsun size' dedi. Allah hakkında (böyle) **yalan**(lar) **uydurmayın;yoksa şiddetli azabıyla kökünüzü kazır.Doğrusu Allah'a iftira eden perişan olmuştur.** (Sihirbazlar bunu işitince) **kendi aralarında işlerini tartıştılar ve gizli görüşmeler yaptılar.** (Musa ve Harun'u göstererek) **Dediler ki: Bunlar iki büyücü,başka bir şey değil.Sizleri sihirleriyle ülkenizden çıkarmak ve ideal hayat düzenimizi yok etmek istiyorlar." (Ta-Ha, 61-63)**

Hz.Musa'nın,Allah'ın azabıyla korkutma ve Allah'a iftira atmanın sonuçlarını bildirmesiyle sihirbazlar arasında çıkan bu tartışmaya o insanların kalplerindeki Allah'ın azameti ve korkusunun sebep olduğu açıktır.Ancak iktidarı elinde tutan milliyetçi zümre yaklaşmakta olan bu siyasi tehlikeyi görür ve hemen harekete geçer.Musa (a.s) ve Harun (a.s)'ın çağrısına uymanın,Mısır halkı için,yeniden İsrailoğullarına teslim olmak anlamına geldiği propagandasına başlarlar.Bu propaganda sonucu Mısırlıların kalpleri yeniden katılaşır ve peygamberlere karşı birlikte mücadele vermeye karar verirler.

Bu siyasi gerçek ortaya çıktıktan sonra,şimdi,Hz.Musa (a.s) ile Firavun arasındaki kavganın asıl sebeplerini;Firavun ve kavminin hangi noktada sapıtıp yoldan çıktığını ve Firavun'un hangi anlamda uluhiyet ve rububiyet iddia ettiğini düşünebiliriz.Bu amaçla sırasıyla şu ayetleri dikkatlice gözden geçirelim:

1. Firavun'un saray ehlinden Hz.Musa (a.s)'nın davetinin kökünden yok edilmesi üzerinde ısrar eden bir grup,bir ara Firavun'a hitaben şöyle diyorlar:

"Yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar,seni ve tanrılarını terk etsinler diye mi Musa (a.s) ve kavmini başıboş bırakıyorsun?" (A'raf, 127)

Diğer taraftan yine saray ehlinden,ancak,Hz.Musa (a.s)'ya iman etmiş olan şahıs bu insanlara şöyle hitap etmektedir:

"Siz,beni Allah'ı inkar etmeye ve hiçbir ilmi delile sahip olmadığım birini O'na ortak koşmaya mı davet ediyorsunuz?" (Mümin, 42)

Bu iki ayeti;tarihi araştırmalar ve arkeolojik bulgularla birlikte değerlendirirsek,Firavun'un hem kendisinin hem de kavminin,rububiyetin birinci ve ikinci manaları itibariyle bazı tanrıları İlahlıkta Allah'a ortak koştuklarını ve onlara tapındıklarını açıkça görürüz.

1. Açıkça görülüyor ki,eğer Firavun tabiatüstü nitelikte tek tanrı olduğunu iddia etseydi,yani,sebepler zincirinin hakiminin kendisi olduğunu,göklerde ve yerde kendisinden başka ilah ve rab bulunmadığı davasını gütseydi,başka ilahlara tapmazdı.

2.Firavun’un Kur’an’da nakledilen şu sözleri; “**Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum.” (Kasas,38)**

Bu ibarelerden Firavun’un kendisinden başka tüm ilahları tanımadığı anlamı çıkarılmamalıdır.Onun asıl amacı Hz.Musa (a.s)’nın davetini reddetmektir.Çünkü,Hz.Musa (a.s) öyle bir ilaha ibadete davet ediyor ki,O,sırf tabiatüstü nitelikte mabud olmayıp,bilakis,siyasi ve toplumsal alanda da yasa koyucu ve en büyük otoritenin sahibidir.Bu yüzden Firavun,kavmine, “sizin benden başka böyle bir ilahınız yok” demiş ve Hz.Musa’yı da, “eğer bu anlamda benden başkasını ilah edinirsen zindan nasılmış görürsün” şeklinde tehdit etmiştir.

Aynı şekilde,Kur’an’ın bu ayetlerinden anlaşılmaktadır ki,Firavunların sadece kendilerinin Mısır’ın mutlak egemenliğine sahip oldukları iddialarıyla beraber,duygu ve düşüncesinde kendi hakimiyetlerini iyice pekiştirebilmek gayesiyle,sahte tanrılarla kendi aralarında birtakım bağlar kurarak bir çeşit kutsanmışlık iddiasında da bulunmuşlardır.Bunu tarihsel veriler ve arkeolojik eserler de tasdik etmektedir.Bu bağlamda Firavunlar tarih boyunca yalnız değillerdir; dünyada şahlıkla yönetilen birçok ülkedeki şahlar,siyasi egemenliğe ilave olarak,metafizik manada da uluhiyet ve rububiyete az çok ortak olmaya çalışmışlar,halkın kendi önlerinde istedikleri türden bir ibadet töreni yapmasını mecbur tutmuşlardır.Fakat,bu mecburi ibadet ettirilip ve rububiyet taslama asıl amaç değildir,bir ayrıntıdır.Oysa asıl hedeflenen,kendi siyasi egemenliklerini perçinleştirmekti.Bu nedenle,sadece bir tedbir olarak metafizik anlamda ilahlık davası güdülmektedir.Vakıa böyle olunca,gerek Mısır’da olduğu gibi,gerekse diğer cahiliyenin hakim olduğu müşrik düzenlerde,siyasi çöküş ve yıkılmayla beraber,şahların,kralların ilahlıkları da sona ermektedir.Sonuçta tahta kimler hakim olur ve otoritelerini sağlarsa uluhiyete de onlar sahip olmaktadırlar.

3.Firavun aslında metafizik nitelikte değil de siyasi anlamda ilahlık davası gütmekteydi; O, şöyle diyordu: Rububiyetin üçüncü,dördüncü ve beşinci anlamları itibariyle “Ben Mısır ülkesi ve halkının yüce rabbiyim.Bu ülke ve kaynaklarının sahibi benim.Buranın mutlak hakimiyet hakkı bana aittir.Burada medeniyet ve toplumun temelini,sadece benim merkezi şahsiyetim oluşturur.Bu topraklarda benden başkasının kanunları geçmez.”

Kur’an’ın ifadesiyle Firavun,bu iddialarının temellerini şuna dayandırmaktaydı; **“Firavun kavmine; ‘Ey kavmim!’ diye seslendi. Ben Mısır’ın sahibi değil miyim ve bu ırmaklar benim ayaklarımın altından akmıyor mu? Görmez misiniz?” (Zuhruf, 51)**

Aynen Nemrud da rablik iddiasını işte bu temellere dayandırıyordu:

“Allah kendisine hükümranlık verdi diye İbrahim’le rabbi hakkında tartışanı gördün mü?” (Bakara, 258)

Hz.Yusuf (a.s)’un çağdaşı kral da benzer iddialarla kendini ülkesinin rabbi ilan etmişti.

4. Firavun ve hanedanının Hz.Musa (a.s)’nın davetine itiraz ettikleri asıl nokta,Hz.Musa (a.s)’nın davetinde alemlerin rabbi olan Allah’tan başka,hangi anlamda olursa olsun başka hiçbir ilah ve rabbin yer almamasıydı.Hz.Musa şöyle diyordu:

“Metafizik nitelikte de,siyasal ve toplumsal anlamda da sadece O,tek başına İlahtır ve Rabdır.İbadet de yalnız O’na yapılmalıdır,kulluk ve mutlak itaat de yalnız O’na gösterilmelidir.Yalnız O’nun kanunları meşrudur.O,beni apaçık delillerle bir temsilcisi olarak size göndermiştir.Benim aracılığımla size emir ve nehiylerini kapsayan hükümlerini iletmektedir.Öyleyse,O’nun kullarını yönetme ve yetki otoritesi sizin değil de benim ellerimde olması gerekir.” Bu yüzdendir ki Firavun ve hükümetinin ileri gelenleri defalarca şunu yinelemektedirler: “Bu iki kardeş (Musa ve Harun) bizi bu toprakların idaresinden uzaklaştırmak,yetki ve otoriteyi kendi ellerine almak ve ülkemizin dini ve toplumsal düzenini bozarak,kendi siyasal sistemlerini kurmak istiyorlar.”

“Muhakkak ki biz Musa’yı ayetlerimizle ve açık bir belgeyle, (sultan:otorite) Firavun ve onun ileri gelenlerine gönderdik.Onlar Firavun’un emirlerine boyun eğdiler.Oysa Firavun’un emirleri hiç de doğruya iletici değildi.” (Hud, 96-97)

“Biz,onlardan önce Firavun’un kavmini imtihan etmiştik.Saygın bir elçi onlara gelmişti. ‘Allah’ın kullarını bana bırakın’. Doğrusu ben sizin için güvenilir bir elçiyim.Allah’a karşı üstünlük taslamayın.Ben size apaçık bir kanıt getirdim demişti.”

(Duhan, 17-19)

“ (Ey ehl-i Mekke) **Nasıl ki Firavuna bir elçi göndermişsek,size de durumunuza şahitlik edecek bir elçi gönderdik.Ne var ki,Firavun elçimize kafa tuttu da onu amansızca yakalayıverdik.” (Müzzemmil, 15-16)**

“Firavun, Ey Musa, (siz ne tanrıları ve ne de şahlık ve krallık hanedanlarını rab olarak görmüyorsanız,o halde) **sizin rabbiniz kimdir? diye sorunca, Musa da; ‘Bizim rabbimiz,her şeye özel bir düzen veren ve sonra ne yapacağını gösterendir’ demişti.”**

(Ta-Ha, 49-50)

“Firavun ‘bu alemlerin rabbi dediğin de nedir?’ diye sormuştu da,Musa; ‘eğer gerçekten inanmak istiyorsanız,bilinki O,göklerin,yerin ve her ikisi arasındakilerin rabbidir’ diye cevap vermiş, Firavun etrafındakilere ‘işitiyor musunuz?’ demişti.Musa devamla sizin de,atalarınızın da rabbidir’ deyince Firavun ‘doğrusu size gönderilen bu peygamberiniz hiç şüphesiz delidir’ demişti.Musa devamla ‘eğer aklını kullanabilen kimselerseniz,doğunun,batının ve bu ikisi arasındaki her şeyin rabbidir’ deyince Firavun,Musa’ya hitaben ‘eğer benden başka bir ilah edinirsen,andolsun ki seni zindandakilerin arasına katarım’ demişti.” (Ta-Ha, 23-29)

“Firavun ‘Ey Musa,büyü ile bizi topraklarımızdan çıkarmaya mı geldin?’ dedi.”

(Ta-Ha, 57)

“Firavun ‘bırakın da Musa’yı öldüreyim’ dedi, İsterse rabbini yardıma çağırsın.Onun dininizi değiştirmesinden veya ülkede bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum.” (Mümin, 26)

“Bu ikisi sihirbazdırlar.Sihirlerinin gücüyle sizi topraklarınızdan çıkarmak ve sizin örnek olarak seçip benimsediğiniz hayat sisteminizi ortadan kaldırmak istiyorlar.”

(Ta-Ha , 63)

Buraya kadar sıraladığımız bütün bu ayetleri dikkatlice gözden geçirirsek,Rububiyet konusunda başka dönemlerde ve başka ülkelerde yaşayıp gitmiş toplumların içine düşegeldikleri sapıklığın karanlık gölgesini Nil vadisinde de görmekteyiz.

Yine,Musa ve Harun (a.s)'un memur oldukları insanları,çağırdıkları yönünde,onlardan önceki bütün peygamberlerin (a.s) davet edegeldikleri taraf olduğunu ifade edebiliriz.

Yahudi ve Hıristiyanlar

Firavun ve kavminden sonra karşımıza İsrailoğullarıyla,Yahudi ve Hıristiyan inanç-ibadet sistemini benimseyen toplumlar çıkar.Bu toplumlar için Allah'ın varlığını inkar ettikleri yada O'nu ilah ve rab olarak görmedikleri gibi bir zanda bulunmak imkansızdır.Çünkü bizzat Kur'an onları Ehl-i Kitap olarak tanımlamış ve onların bu konudaki inançlarına tanıklık etmiştir.O halde,bizim asıl üzerinde durup düşünmemiz gereken şudur: Rububiyet noktasında Kur'an'ın bu insanları sapık olarak nitelemesine yol açan akide ve amellerinde alışkanlık haline getirdikleri belirgin sapmaların mahiyeti nedir?

Bu sorunun kapsamlı cevabını bizzat Kur'an'da bulmaktayız:

"De ki; Ey Kitap ehli,dininizde haksız yere aşırılığa dalmayın,daha önce sapmış,birçoklarını da saptırmış ve doğru yoldan çıkmış bir kavmin heveslerine uymayın." (Maide, 77)

Bu ayet-i kerimeden anlaşılmaktadır ki, Yahudi ve Hıristiyan kavimleri de kendilerinden önce gelen kavimler gibi aynı noktalarda sapıtmışlardır.Benzer şekilde, bu sapıtmanın onlara dinde aşırı gitmeleri yoluyla sirayet ettiği anlaşılıyor. Şimdi, bu ayeti kerimenin ayrıntılarını açıklayan diğer ayetlere şöyle bir göz atalım:

"Yahudiler 'Üzeyr Allahın oğludur' dediler. Hıristiyanlar da 'Mesih Allahın oğludur' dediler.Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini)**, önceden inkar etmiş** (olan müşrikler)**lerin sözlerine benzetiyorlar. Allah (c.c) onları kahretsin, nasıl da (haktan batıla) çevriliyorlar." (Tevbe,30)**

“Allah,Meryem oğlu mesih’in ta kendisidir diyenler şüphesiz,kafir olmuşlardır.Oysa Mesih ‘Ey İsrailoğulları rabbim ve rabbiniz olan Allah’a kulluk edin.Zira kim Allah’a ortak koşarsa muhakkak ki,Allah ona cenneti haram etmiştir;zalimlerin yardımcıları yoktur’ demişti.” (Maide, 72)

“Allah üçten biridir diyenler hiç şüphesiz kafir olmuşlardır.Oysa, bir tek tanrıdan başka bir tanrı yoktur.Bu dediklerinden vazgeçmezlerse elbette onlardan inkar edenlerden acı bir azap dokunacaktır.” (Maide, 73)

“Allah demişti ki: ‘Ey Meryem oğlu İsa,insanlara sen mi ‘beni ve annemi Allah’tan başka ilahlar olarak benimseyin’ dedin?’ Haşa dedi, sen yücesin,benim için gerçek olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz.Eğer demiş olsam,sen bunu bilirsin,sen benim nefsimde olanı bilirsin,ben senin nefsinde olanı bilmem.Çünkü gaybleri bilen yalnız sensin, sen!”(Maide,116)

“Allah’ın,kitap,hüküm ve peygamberlik vererek yücelttiği bir kişinin,insanlara ‘Allah’ı bırakıp ta bana kulluk edin’ demesi yakışmaz.Ona yakışan ‘Allah’ın kitabını öğrenen ve öğreten bir kimse olarak rabbe tapıcılar olun’ demesidir.Yine size melekleri ve peygamberleri rabler edinin’ diye emretmesi de yaraşmaz.Müslüman olduktan sonra size inkar etmeyi mi emredecek?” (Al-i İmran, 79-80)

Bu ayetlere bakarak,Ehl-i Kitab’ın sapıtmasına yol açan birinci noktanın şu olduğunu görüyoruz:

Onları dindeki mevki ve makamlarından dolayı peygamber,evliya ve melekler sevgi ve saygıya layık görmüşler,onlara karşı hürmet ve tazimde çok aşırı gitmişler,böylece onların gerçek makamlarını gözlerinde aşırı derecede büyüterek ,ilahlık makamına eriştirmişler,Allah’ın işlerine ortak yapmışlardı.Onlara tapmışlar ve onlardan niyazda bulunmuşlardı.Onları metafizik manada rububiyet ve uluhiyete ortak görmüşler ve bağışlama,yardım etme,koruma ve kollama yetkilerine sahip olduğu zannına kapılmışlardı.

Onların sapıttığı ikinci noktayı şu ayet açıklamaktadır:

“Onlar Allah’ı bırakıp ta alim ve rahiplerini rabler edindiler.”

(Tevbe, 31)

Ayet-i kerimenin de belirttiği gibi,din düzeni içerisinde,işleri sırf,Allah’ın şeriatını öğretmek ve toplumun ahlakını Allah’ın rızasına uygun bir şekilde ıslah etmek olan kişiler,gitgide öyle bir özellik kazanmaya başladılar ki,artık onlar kendi arzu ve heveslerine göre istediklerini haram,istediklerini de helal kılmaya başladılar.Allah’ın kitabından herhangi bir delil getirmeksizin istediklerini emreder ve istediklerini nehyeder,istediklerini sünnet ilan eder oldular.Böylece bu toplumlar da,daha önceleri Nuh,İbrahim,Ad,Semud,Medyen ehli ve diğer kavimlerin tutulduğu iki büyük temel sapıklığa düşmüş oldular.Aynen onlar gibi metafizik nitelikte melekler ve büyüklerini rububiyet bağlamında Allah’a ortak koştular.Yine aynen onlar gibi,toplumsal ve siyasi rububiyeti Allah’a mahsus kılınacakları yerde insanlara verdiler.Kendi medeni,toplumsal,siyasi ve ahlaki kanun ve prensiplerini Allah’ın delillerine gerek duymadan insanlardan almaya başladılar.Öyle ki iş ta şu noktaya dayandı:

“Kendilerine Allah’ın kitabından bir pay verilmiş olanları görmedin mi; Onlar Cibt ve Tağuta inanıyorlar ve küfredenlere; ‘Bunlar inananlardan daha doğru yol üzerindeler’ diyorlar.” (Nisa, 51)

“De ki; Allah katında fasıklardan daha kötü cezanın kime uygulandığını size haber vereyim mi? Allah kimlere lanet ve gazap etmiş, kimlerden maymunlar,domuzlar,tağuta kulluk edenler yapmışsa, işte onlar yeri en kötü ve doğru yoldan en fazla sapmış olanlardır.” (Maide, 60)

Cibt; sihir,muska,tılsım,kehanet,falcılık,uğursuzluk ve fıtrata aykırı işler gibi vehmin bütün kısımları ile hurafeler için kullanılan geniş kapsamlı bir sözcüktür.

Tağut ise; Allah’a karşı isyana kalkışmış ve kulluk sınırını aşarak ilahlık bayrağını yükselten bütün şahıs,zümre ya da yönetimlerdir.

O halde, Yahudi ve Hıristiyanlar,yukarıda zikrettiğimiz iki büyük sapıklıktan birinci sapıklığı işlemekle her çeşit vehim ve hurafeleri kalp va kafalarına iyice yerleştirmişler,ikinci

sapıklığı isteyerek de alim,rahip,zahid ve sofilerine kul olmuşlar; böylece Allah'a açıkça karşı çıkan zalim ve despotların tutsağı ve birer uydusu durumuna düşmüşlerdir.

Arap Müşrikleri

Şimdi de, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in kendilerine elçi olarak gönderildiği ve Kur'an'ın ilk muhatabları olan arap müşriklerinin uluhiyet ve rububiyet noktasında ne gibi bir sapıklığa düştüğünü incelememiz gerek. Acaba onlar Allah'ı tanımıyorlar veya varlığını inkar ediyorlardı da, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) onlara Allah'ın varlığını bildirmek üzere mi gönderilmişti? Acaba onlar Allah'ı ilah ve rab olarak kabul etmiyorlar da, Kur'an onları Allah'ın rububiyet ve uluhiyetine ikna etmek üzere mi indirilmiştir? Allah'a ibadet ve kulluk etmeyi mi yadsıyordular? Veya onlar Allah'ı duaları işiten, ihtiyaçları gideren bir varlık olarak görmüyorlar mıydı? Ya da, onlar mabudlarını yasaları koyan ve düzenleyen toplumsal ve ahlaki konularda hidayet ve rehberlik kaynağı olarak mı görüyordular? Bu soruların her birisine Kur'an'ın olumsuz cevap verdiğini görürüz. Kur'an-ı Kerim bizce açıkça bildirmektedir ki, arap müşrikleri sadece, Allah'ın varlığını kabul etmekle yetinmiyorlar, O'nu kendi mabudları da dahil tüm kainatın yaratıcısı ve sahibi olarak görüyorlar, tek yüce tanrı olduğunu itiraf ediyorlar ve O'nu rab ve ilah olarak kabul ediyorlardı. Herhangi bir sorunla karşılaşınca yada bir müsibetle yüz yüze olma durumunda, sığındıkları en son makam yine Allah Teala idi. Kısaca Allah'a ibadet ve kulluğu inkar etmiyorlardı. Kendi tanrı ve mabudlarına gelince; onların, ne kainatın yaratıcısı ve rızıklandırıcısı olduğuna inanıyorlar ve ne de hayatın toplumsal ve ahlaki meselelerinde birer yönlendiricisi olduklarını kabul ediyorlar. Nitekim aşağıdaki ayette bu durum açıkça ifade edilmektedir:

" Ey Muhammed de ki; 'Yer ve onda bulunanlar kimindir, biliyorsanız söyleyin'. 'Allah'ındır' diyecekler. 'Öyleyse ders almaz mısınız' de. 'Yedi göğün ve yüce arşın rabbi kimdir?" diye sor. 'Allah'ındır' diyecekler. 'O halde, siz hiç sakınmaz mısınız' de. 'Her şeyin hükümranlığını elinde tutan, himaye eden, ancak onu himayeye güç yetmeyen kimdir, biliyorsanız söyleyin' de. 'Bu Allah'ın sıfatıdır' diyecekler. 'Öyleyse, nasıl aldanıyorsunuz' de. Hayır, biz onlara hakkı getirdik ama şüphesiz onlar yalancıdırlar". (Müminun,84-90)

"Sizleri karada ve denizde yürüten işte O'dur.Öyleki, bulunduğunuz gemi içindekileri uygun bir rüzgarla götürürken yolcular neşelenir coşarlar ama,aniden bir fırtına kopup da dalgalar her taraftan vurmaya başlayınca,çepeçevre kuşatıldıklarını sanıp herkes yalnızca Allah'ı çağırır ve dini yalnız Ona mahsus kılarak; 'Bizi bu beladan kurtarırsan,andolsun ki sana şükreden kullarından oluruz' diye dua ederler.Ancak, Allah

kurtarınca onlar, yine haktan saparak yeryüzünde taşkınlıklara başlarlar." (Yunus, 22-23)

"Denizde bir afete yakalandığınız zaman Allah'tan başka, çağırdıklarınızın hepsi kaybolur gider.Ama, O sizi karaya çıkarıp kurtarınca yine yüz çevirirsiniz.Zaten insan pek nankördür." (Yunus, 67)

Arap müşriklerinin mabudları hakkındaki görüşleri Kur'an'da,kendi dillerinden,şöyle zikredilmektedir;

"Allah'tan başka veliler edinenler 'Onlara, ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye,ibadet ediyoruz' derler." (Zümer, 3)

"Onlar Allah indinde şefaatçilerimizdir derler." (Yunus, 18)

Yine Arap müşrikleri, hayati konularda da mabutlarının kendilerini yönlendirdiği gibi bir fikre de sahip değildiler.Nitekim, Yunus suresinde Allah Teala peygamberine şöyle emretmektedir:

"Koştuğunuz ortaklardan hiç hakka eriştireni var mı? diye sor onlara…"

(Yunus, 34)

Ancak,bu soruyu işittikleri halde müşrikleri sonsuz bir sükut kaplamakta ve onlardan hiçbiri çıkıp ta "Evet, Lat,Menat,Uzza ya da diğer mabudlar bize düşünce ve amel bağlamında doğru yolu göstermekte, dünya hayatımızda bize adalet,selamet ve barış yöntemlerini öğretmekte ve onlardan kaynaklanan ilimle kainattaki temel gerçekleri öğrenme yolu açılmaktadır" diyememektedir.Bunun üzerine Allah Teala peygamberine şöyle buyurmaktadır:

“…De ki; Ama Allah doğruya eriştirir.Gerçeğe eriştirene mi uymak,bağlanmak doğrudur,yoksa kendisine yol gösterilmedikçe yolunu bulanamayana mı? Öyleyse neyiniz var? Nasıl hüküm veriyorsunuz?” (Yunus, 35)

Bütün bu açıklamalardan sonra,şimdi şu sorunun cevabını vermemiz gerekiyor; Arap müşriklerinin rububiyet bağlamında, Allah’ın kendilerine peygamber göndermesini ve kitap indirmesini gerektiren ne gibi bir sapıklığı söz konusu idi?

Bu sorunun cevabını bulmak üzere Kur’an-ı Kerim’e müracaat ettiğimizde; onlarda da,gelmiş geçmiş bütün eski sapık kavimlerde rastladığımız, akide ve ameldeki o iki temel sapıklığı buluyoruz.Yani;

1. Onlar, metafizik manada rububiyet ve uluhiyette Allah’a başka ilah ve rableri ortak koşuyorlar ve kainat nizamı üzerinde melekler,büyük insanlar,gökcisimleri v.s.’nin yetki sahibi ve otorite güç olma noktasında şu veya bu şekilde söz sahibi olduklarını zannediyordular.Buna binaen onlar dua,niyaz ve ibadet törenlerinde sadece Allah’a yönelmekle yetinmeyip,uydurma tanrılara da yöneliyor,yakarışta bulunuyordular.

2. Arap müşrikleri toplumsal ve siyasi rububiyet bağlamında da Allah’ın rab olduğu inancını taşımıyordular.Onlar, bu bağlamda kendi dini önderlerini,kabile reislerini yada aile büyüklerini rabler edinmişler, kendi yaşam ilkelerini onlardan alıyordular.

Nitekim, Kur’an onların birinci sapıklıkları hakkında şöyle buyurmaktadır:

“İnsanlardan öyleleri vardır ki tapınmanın sınırında durarak Allah’a ibadet ederler. Bir fayda dokunursa mutmain olur, herhangi bir belaya uğrarlarsa yüzüstü dönerler.Böyleleri hem dünyayı, hem de ahireti kaybetmiştir.İşte bu apaçık hüsrandır.Allah’ı bırakıp ta,kendisine ne fayda ve ne de zarar veremeyecek olan şeylere yalvarıp, yakarır.İşte en büyük sapıklık da budur.Zararı faydasından daha yakın olana yalvarır,bu ne kötü mevla (yardımcı) **ve ne kötü arkadaş!” (Hac, 11-13)**

"Allah'ı bırakıp ta,kendilerine zarar da fayda da veremeyenlere tapar ve bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir derler. (Ey Peygamber) **De ki; Allah'a,göklerde ve yerde bir bilmediğini mi haber veriyorsunuz? Onların ortak koştuklarından Allah münezzehtir." (Yunus, 18)**

"Ey peygamber! De ki; Siz gerçekten yeri iki günde yaratmış olanı inkar edip te,başkalarını ona eş ve ortaklar mı koşuyorsunuz?" (Fussilet, 9)

"De ki; Allah'ı bırakıp ta,size zarar ve yarar verme selahiyeti taşımayanlara mı tapıyorsunuz? Halbuki işiten ve bilen sırf Allah'tır." (Maide, 76)

"İnsana bir sıkıntı,bir zarar dokunduğu zaman Rabbine içtenlikle yönelerek yakarır.Sonra rabbi onu kendi katından bir nimetle yücelttiği zaman Allah'a yalvarıp yakarmasına sebep olan o sıkıntı ve zararı unutur da,kendisini saptıracak bir şekilde Allah'a ortak koşmaya başlar." (Zümer, 8)

"Sahip olduğunuz her nimet Allah'tandır.Sonra, size bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman ancak ve sadece O'na yalvarıp yakarırsınız.Sonra da,O sizden sıkıntıyı giderince bir de bakarsınız içinizden bir grup kendilerine verdiğimize nankörlükle karşılık vererek Rablerine ortak koşarlar.Keyfinize bakın,ancak bunun neticesini yakında göreceksiniz.Onlar, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden, bilmedikleri şeylere (put ve benzeri şeylere) **pay ayırırlar.Allah'a andolsun ki,bu uydurduğunuz şeylerden behemehal sorulacaksınız." (Nahl, 53-56)**

İkinci sapıklığa gelince,bununla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şu delilleri buluyoruz:

"Aynı şekilde,Allah'a ibadette ortak koştukları kimseler,müşriklerden birçoğuna öz çocuklarını öldürmeyi süsleyip çekici kılmıştı. (Bu da) **hem onları mahvetmek hem de dinlerini yozlaştırmak içindi." (En'am, 137)**

Bu ayette "ortak koştukları" deyimiyle kastedilenler putlar veya ilahlar değil, evlat öldürmeyi arap toplumuna bir iyilik ve faziletmiş gibi gösteren ve Hz.İbrahim'le İsmail'in dinine bu insanlık dışı adeti sokan lider ve önderler olduğu açıktır.Aynı şekilde,Arapların bu söz konusu lider ve önderlerini sebepler zinciri üzerinde hakim olarak görmedikleri,onlara niyazda bulunmadıkları da açıktır.Bilakis Arap toplumu medeniyetle ilgili;toplumsal,ahlaki, ve dini meselelerde onların istediği gibi kanun koyma yetkisine sahip olduklarını kabul etme noktasında (bağlamında) onları rububiyet ve uluhiyette Allah'a ortak koşuyordu.

"Yoksa, Allah izin vermediği halde sanki dinmiş gibi kanunlar koyan ortaklar mı edindiler?" (Şura, 21)

"Din" kelimesinin açıklamasını ilerde yapacağız ve söz konusu açıklama ile birlikte bu ayetin anlamı da ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkacaktır. Ancak, burada açıkça anlaşılmaktadır ki; Allah'ın izni olmadan müşrik önderlerinin din özelliğini taşıyan kanun ve kurallar koyması ve toplumun söz konusu bu kanun ve kuralları tanımasıyla rububiyet ve uluhiyette putların (ilahlarının) Allah'a ortak olmakta ve Arap toplumu da bu ortaklığı kabul etmektedir.

KUR'AN'IN ÇAĞRISI

Şimdiye kadar incelediğimiz kavimlerin gözünde,metafizik manada yaratıkları rızıklandırması,ihtiyaçlarını görmesi,sıkıntılarını gidermesi ve koruyup kollaması anlamlarıyla Rabb kavramı başka bir keyfiyete sahipti.Bu anlayışları itibariyle,onlar her ne kadar en yüce rab olarak sadece Allah'ı kabul etmiş olsalar da melekler,sahte ilahlar,cinler,görünmez güçler,yıldızlar,gezegenler,peygamberler,veliler ve ruhani liderleri de O'nunla birlikte rububiyete ortak görüyorlardı.

Yine Rab kavramının,emretme ve nehyetme yetkisine sahip tek merci,egemenliğin tek sahibi,hidayet ve yönlendirme kaynağı,kanun koyucu,ülkenin başkanı ve toplumun merkezi olması şeklindeki anlamı onların gözünde tamamen başka bir niteliğe sahipti.

Bu anlayışları nedeniyle onlar;teorik planda Allah'ı mutlak otorite,egemen güç v.s. anlamlarıyla rab olarak görüyorlardı.Pratik hayatlarında ise toplumun katında güçlü olan,nüfuz

sahibi kimselerin ahlaki,siyasi ve toplumsal anlamdaki rububiyetlerini kabul ederek onlara itaat ediyorlar,onların siyasal otoritelerine tabi oluyorlardı.

Bu sapıklığı ortadan kaldırmak için yüce Allah her dönemde değişik toplumlara kendi içlerinden peygamberler göndermiş ve son olarak da bu görev için Hz.Muhammed (s.a.v)'i memur kılmıştır.Söz konusu bütün peygamberler insanlaru şuna davet etmiştir; Bütün anlamları itibariyle Rab sadece bir tanedir.Bu tek Rab ise Allah (c.c.)'tır.Rububiyet bölünmez bir bütündür.

Rububiyette hiçbir anlamda, hiçbir yaratığın Allah'tan başka hiç kimsenin en ufak payı yoktur.Kainat nizamı tek bir ilahın yaratmış olduğu kamil,külli bir nizamdır.Yine bu nizam üzerinde bir tek ilahın hakimiyeti vardır.Bu nizamda bütün yetki ve güçlerin sahibi de yine o bir tek ilahtır.Bu nizamın yaratılmasında başka bir varlığın herhangi bir şekilde herhangi bir katkısı söz konusu değildir.Bu nizamın yönetim ve idaresinde herhangi bir kimsenin rolü yoktur ve O'nun hakimiyeti mutlaktır,ortaksızdır.Merkezi otoritenin sahibi olması itibariyle tek bir ilah olan yüce Allah,hem metafizik manada hem de siyasi,ahlaki ve toplumsal manada Rabb'dir.Yegane mabudumuz O'dur.O'dur secde ve rüku edilecek olan.O'dur duaların ulaşacağı hedef.O'dur tevekkül ve itimadın destekçisi.O'dur gereksinimlerin kefili.Aynı şekilde padişah ta O'dur,mülkün sahibi de O.Kanun koyucu da O'dur,emretme ve nehyetme yetkisine sahip olan da O.Cehalet nedeniyle insanların birbirinden ayırmış olduğu rububiyetin bu iki özelliği,gerçekte uluhiyetin gereği ve ilahın ilah olmasının vazgeçilmez özelliğidir.Bu iki özelliği birbirinden ayırmak mümkün değildir.Aynı zamanda bu iki özellikten herhangi birinde herhangi bir yaratığı Allah'a ortak koşmak doğru bir davranış olamaz.

Bu çağrıyı Kur'an'ın sunduğu şekliyle bizzat Kur'an'ın dilinden dinleyelim:

"Gerçekte sizin rabbiniz,gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra da arşa istiva eden Allah'tır.O, geceyi, durmaksızın kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten,güneşe,aya ve yıldızlara kendi buyruğuyla baş eğdirendir.Haberiniz olsun,yaratmak da,emir de yalnızca O'nundur.Alemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir."

(A'raf, 54)

"Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir? Kulaklara duyma,gözlere görme gücü veren kimdir? Kimdir ölüyü diriden,diriyi de ölüden çıkaran? Kimdir bu alem nizamını yürüten (çekip,çeviren)**? diye sor onlara. 'Allah' diyecekler.O halde 'artık sakınmaz mısınız?' de.** (Bütün bunları O yapıyorsa) **o halde sizin gerçek rabbiniz sadece**

Allah'tır.Öyleyse haktan sonra geriye sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl oluyor da haktan döndürülüyorsunuz?" (Yunus, 31-32)

"O, gökleri ve yeri hak üzere yaratmıştır.Geceyi gündüze,gündüzü de geceye O sarıp örtmektedir.Her biri belirli bir ecele doğru akıp giden güneşi ve ayı da kendi kanunlarına tabi kılmıştır... İşte budur rabbiniz olan Allah.Hükümranlık ancak O'nundur.Ondan başka ilah yoktur.Öyleyse neye aldanıp ta çevriliyorsunuz?"

(Zümer, 5-6)

"Allah,geceyi kendisinde sükun bulmanız için yaratmış,gündüzü de aydınlatmıştır... İşte budur rabbiniz olan Allah.Her şeyin yaratıcısıdır O.O'ndan başka ilah yoktur.Öyleyse neye aldanıp ta çevriliyorsunuz? Sizin için yeryüzünü bir karar yeri kılan ve gökyüzünü de çatı gibi ayakta tutan Allah'tır.O sizleri biçimlendirmiş,biçimlerinizi de en güzel kılmış ve güzel şeylerle rızıklandırmıştır.İşte budur rabbiniz olan Allah.Alemlerin Rabbi Allah'ın bereketi ne yücedir!.. O diridir.O'ndan başka ilah yoktur.Öyleyse, dini O'na has kılarak (Allah'a) dua edin."

(Mü'min, 61-65)

"Allah sizi topraktan yarattı... Geceyi gündüzle,gündüzü de geceyle perdelemektedir.Her biri belirlenmiş eceline kadar akıp giden,güneşi ve ayı kendi kanunlarına tabi kılmıştır.İşte budur rabbiniz olan Allah.Hükümranlık yalnız O'na mahsustur.Onu bırakıp ta tapmakta olduğunuz diğer varlıkların zerre kadar bile yetkisi yoktur.Onları çağırsanız,çağrınızı duymazlar,duysalar bile isteklerinizi karşılamaya güçleri yetmez.Kıyamet gününde ise sizin onları Allah'a ortak koşmanızı kendileri reddeder." (Fatır, 11-14)

"Gerçek şu ki, sizin bu ümmetiniz tek bir ümmettir.Ben de sizin Rabbinizim.Şu halde yalnızca bana kulluk edin.Ama insanlar rububiyet ve kulluk meselesini aralarında paylaştılar. (Oysa) **onların hepsi** (sonunda) **bize döneceklerdir." (Enbiya, 92-93)**

"Rabbinizden size indirilene uyun, O'nu bırakıp ta başka velilere uymayın."

(A'raf, 3)

“De ki; Ey Kitap Ehli bizimle sizin aranızdaki şu ortak bir kelimeye gelin.Ne Allah’tan başkasına kulluk edelim, ne O’na herhangi bir şeyi ortak koşalım ve ne de Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler edinelim.” (Al-i İmran, 64)

“Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa,artık salih bir amelde bulunsun ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak koşmasın.” (Kehf, 110)

Bu ayetlerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Kur’an rububiyeti tamamıyla hakimiyet ve egemenlikle eşanlamda tutmakta ve Rabb’in kainatın mutlak sultanı,ortaksız sahibi ve hakimi olduğu şeklinde bir düşünceyi gözlerimizin önüne sermektedir.Her çeşit rububiyetin, kainat düzenini oluşturan tek bir Allah’a mahsus olduğuna,bizzat bu düzenin merkeziliği şehadet etmektedir.Bu yüzden, bu nizam içerisinde yaşayan bir kimse,rububiyetin herhangi bir bölümünü,herhangi bir manada Allah’tan başkasına yakıştığını düşünüyor ya da yakıştırıyorsa,aslında hakikatle savaşmakta,sadakate yüz çevirmekte, hakka isyan etmekte, böylece gösterdiği nankörlük yüzünden bizzat kendine zarar vermekte ve felaketini kendi elleriyle hazırlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBADET

KUR’AN’DA İBADET KAVRAMININ KULLANIMI

Kur’an’ı Kerim’e yöneldiğimizde söz konusu kelimenin çoğunlukla ilk üç manasının (köle,itaat ve kulluk) kullanılmış olduğunu görüyoruz.

I. Kölelik ve İtaat Manasında İbadet

İbadet kavramının birinci ve ikinci manaları ile ilgili misaller şunlardır:

"Sonra Musa ve kardeşi Harun'u, ayetlerimizle ve apaçık bir delille Firavun ve önde gelen çevresine gönderdik.Ancak onlar büyüklük tasladılar.Şu iki adamın kavmi bize kölelik ederken,şimdi biz kalkıp bizim gibi iki insana mı inanacağız,dediler."

(Müminun, 45-47)

" (Firavun'un çocukluğundan beri besleyip büyütmekten bahisle Hz.Musa'yı nankörlükle suçlaması üzerine) **Hz.Musa şöyle dedi; "Başıma kaktığın bu nimet İsrailoğullarını köle kılmandan ötürüdür." (Şuara, 22)**

Bu iki ayette ibadet ile kastedilen kölelik,itaat ve emirlere uymaktır. Firavun "Musa ve Harun'un kavmi bizim kölemizdir" demişti.Yani "bizim kölemiz ve emirlerimize itaat edenlerdir" demek istemişti.

"Ey iman edenler,eğer siz bana ibadet ediyorsanız, size bağışlamış bulunduğumuz temiz şeylerden yiyin ve Allah'a şükredin." (Bakara, 172)

Bu ayetin nüzul sebebi şudur: İslam'dan önceki Arap toplumu atalarından kalma örf ve adetlere ve önderlerinin koymuş olduğu yasalara uyarak yeme ve içmede çeşitli engeller ve yasaklar koyarlardı.Bu insanlar İslam'ı kabul edince Allah Teala şöyle buyurdu: "Eğer siz bana ibadet ediyorsanız,bütün o eski yasakları kaldırın ve benim size helal ettiklerimi hiçbir sakınca görmeden yiyin için." Bunun manası açıkça şudur; Eğer siz önderlerinize ve büyüklerinize kulluğu,boyun eğmeyi ve itaatı bırakıp ta yalnızca bana boyun eğip,kulluk ve itaat ediyorsanız, sizin için artık helal ve haram kılma hususunda onlara değil,bana uymanız,onların yasalarını tümüyle reddetmeniz gerekir.Bu da gösteriyor ki,yukarıdaki ayette de ibadet kelimesi sadece kölelik ve itaat manasında kullanılmıştır.

“De ki; Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size söyleyeyim mi? Allah kim(ler)**e lanet ve gazap etmiş,kimlerden maymunlar,domuzlar ve tağuta kulluk**(ibadet) **edenler kılmışsa,işte onların yeri daha kötüdür ve onlar düz yoldan daha çok sapmışlardır.” (Maide, 60)**

“Andolsun ki biz her kavme ‘Allah’a ibadet edin ve tağuta ibadetten kaçının’ diye bir elçi gönderdik.” (Nahl, 36)

“Tağuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah’a yönelenlere müjde var.Müjdele kullarımı!..” (Zümer, 17)

Bu üç ayette de “tağuta ibadet”le kastedilen tağuta itaat ve köleliktir.Daha önce de işaret ettiğimiz gibi,Kur’an terminolojisinde tağut kavramıyla,Allah’a isyan ederek Allah’ın mülkünde kendi buyruk ve yasalarını hakim kılmaya çalışan ve O’nun kullarını ya zorbalık ve terörle yada vaad,ulufe veya propaganda gibi aldatıcı yollarla kendisine itaat ve kulluğa çağıran her türlü devlet,hükümet,düzen,sistem,önder,kişi ve zümre ifade edilmektedir. Kur’an’a göre bu tür sistem, kişi yada zümrelere boyun eğmek ve ona itaat ederek onun koyduğu buyruk ve yasalara bilerek isteyerek uymak açıkça tağuta kulluk,tağuta ibadet etmek demektir.

II. İtaat Anlamında İbadet

Aşağıdaki ayetlerde ibadet kelimesi sadece ikinci anlamda yani itaat anlamında kullanılmıştır.

“Ey Ademoğulları, Ben size şeytana tapmayın, o sizin için apaçık bir düşmandır diye bildirmedim mi?” (Yasin, 60)

Grupsal cinnetlerin bir türü olarak günümüzde nadiren rastlanan küçük,gizli şarlatanlıkların dışında dünyada hiç kimsenin şeytana tapmadığı açıktır.Bilakis, her taraftan ona lanet yağmaktadır.Bu nedenle Allah Teala, hesap günü Ademoğlunu şeytana tapmasından dolayı suçlamayacaktır.Fakat O, şeytanın vesvesesine uymakla, onun telkin ettiği emirlere itaat etmekle ve işaret ettiği yollara koşuşturmakla suçlanacaktır.

(Kıyamet günü Allah Teala şöyle buyurur) **Zulmedenleri, onlarla işbirliği edenleri ve Allah'ı bırakıp ta taptıklarını bir araya getirip toplayın.Onları cehennem yoluna koyun…" (Saffat, 22-23)**

"Birbirlerine dönüp sorgulamaya başlarlar. (Tabi olanlar tabi olduklarına) **'Doğrusu siz bize hayır yoluyla gelenlerden idiniz' deyince** (onların tabi oldukları) **'hayır siz inanmış kimseler değildiniz.Sizin üzerinizde bizim bir nüfuzumuz yoktu.Bilakis siz,azmış bir kavimdiniz' derler." (Saffat, 27-32)**

Bu ayet-i kerimelerde Allah'tan başkalarına kulluk edenlerle, kendilerine kulluk edilenler arasında geçen temsili söyleşide aktarılan soru ve cevaplar açıkça göstermektedir ki, bu ikinciler tanrı yerine konulan sembolik varlıklar yada putlar değil, insanların önüne kurtarıcı yada yol gösterici kılığında çıkıp onları Allah'ın yolundan çeviren, onlara Allah'ın dininden başka dinler öneren lider konumundaki nüfuzlu kimseler,kavim,kabile,aşiret büyükleri yahut din adamlarıdır.Söz konusu önderler,tesbih,cübbe,seccade v.s. ile Allah'ın kullarını aldatarak kendi amaçlarına ulaşmış,ıslah ve yardımseverlik iddialarıyla kötülük ve bozgunculuğu yaymışlardır.Bu gibi kimseleri körü körüne taklit etmek, hiçbir sorgulamaya tabi tutmadan buyruklarına boyun eğmek bu ayette ibadet kavramıyla ifade edilmektedir:

"Onlar, Allah'ı bırakıp ta bilginlerini ve din büyüklerini rabler edindiler.Aynı şekilde Mesih ibn-i Meryem'i de.Halbuki tek tanrıdan başkasına ibadet etmekle emrolunmamışlardı." (Tevbe, 31)

Burada bilgin ve din büyüklerini rabler edinip, onlara ibadet etmekten kasıt, onları emir ve yasaklamaya (nehiy) yetkili görmek, Allah ve peygamberden gelen hiçbir delili olmadan onlara itaat etmektir.Peygamber Efendimizden nakledilen sahih rivayetlerde bu anlamın doğrulandığını görüyoruz; Peygamber Efendimize "biz bilgin ve din büyüklerimize katiyen ibadet etmedik" diye bildirilince O şöyle cevap vermişti; "Onların helal kıldıklarını helal, haram kıldıklarını da haram olarak görmüyor muydunuz?"

III. Tapınma Anlamında İbadet

Şimdi ibadet kavramını, tapınma anlamındaki üçüncü anlamıyla ifade eden ayetleri inceleyelim.Ancak bunu yaparken, Kur'an'ı Kerim'e göre, ibadet kavramının tapınma anlamında kullanılmasında iki şeyin belirleyicisi olduğunu iyice bilmemiz gerekir.

1. Herhangi bir kimse için yapılan secde,rüku,elleri bağlayıp dikilme,tavaf,kabri öpme,bir şey adama ve kurban kesme gibi merasimler genellikle tapınma amacıyla yapılmaktadır.

Bu merasimler sunulan ve böylece kendisine tapılan kişi veya nesne, bizzat en büyük bağımsız mabud kabul edilse yada ona yaklaşmak ve şefaatini kazanmak için bir vesile sayılsa veya o,en büyük mabudun denetimi altındaki ilahlık (uluhiyete) düzenine ortak görülse de bir şey fark etmez.

2. Herhangi bir kimseyi sebepler aleminde yetki sahibi zannedip kendi ihtiyaçlarını gidermek için ona niyazda bulunmak,sıkıntı ve belalara uğrayınca ondan yardım dilemek, tehlike ve zarardan kurtulmak için ona iltica etmek.

Bu iki tür eylemin ikisi de Kur'an'ın tapınma tanımına uymaktadır.Aşağıdaki Kur'an ayetleri bunun örnekleridir.

"De ki; Bana Rabbimden apaçık belgeler gelince sizin Allah'tan başka ibadet ettiklerinize kulluk etmekten kesin olarak men edildim ve alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum." (Mümin, 66)

"(İbrahim dedi ki) **Sizden de Allah'tan başka yalvardıklarınızdan da ayrılıyorum ve yalnız Rabbime dua ediyorum.Umarım ki Rabbime yakarmakla** (sizin gibi) **bahtsız olmam.** (İstediklerimden mahrum bırakılmam) **"İşte onlardan ve onların Allah'tan başka** (taptıklarından) **ibadet ettiklerinden ayrılınca O'na İshak'ı ve** (İshak'ın oğlu) **Yakub'u armağan ettik ve hepsini de Peygamber yaptık." (Meryem, 48-49)**

"Allah'ı bırakıp ta kendisine kıyamet gününe kadar cevap vermeyecek olan şeyleri çağıranlardan, yalvarandan daha sapık kimdir? Oysa onlar, bunların çağrılarından, yalvarmalarından habersizdirler.İnsanlar haşrolunduğu zaman Allah'tan başka

yalvardıkları onlara düşman kesilirler ve onların (kendilerine) **ibadet etmelerini de inkar ederler." (Ahkaf, 5-6)**

Kur'an-ı Kerim bu üç ayette de açıkladığı gibi, ibadet kavramı (ilah) tanrı yerine konulan şeylere dua,yakarma ve onlardan yardım istemek anlamında kullanılmaktadır.

"Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı ve çoğu onlara iman etmişti." (Sebe, 41)

Burada cinlere ibadet ve onlara iman etmeyi Cin Suresinin şu ayeti açıklamaktadır:

"Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da, onların (şımarıklıklarını ve) **azgınlıklarını artırırlardı." (Cin, 6)**

Bu iki ayette "cinlere sığınmak", "cinlere ibadet etmek" deyimleriyle anlatılmak istenen onlara sığınmak, tehlike ve zarara karşı onlardan korunma isteğinde bulunmaktır.Cinlere iman etmek deyimiyle de cinlerin koruma ve kendilerine sığınanları muhafaza etme gücüne sahip olduklarına dair inançları belirtiliyor.

"(Rabb'in) **onları ve Allah'tan başka taptıklarını topladığı gün,** (tapılanlara) **de ki: Bu kullarımı siz mi azdırdınız, yoksa kendileri mi yolu sapıttılar? Derler ki; Seni tenzih ederiz senden başka dostlar** (veliler) **edinmek bize yaraşmaz…" (Furkan, 17-18)**

Bu ayetin üslubundan açıkça anlaşılmaktadır ki; mabudlar ibaresiyle veliler ve Salihler kastedilmektedir.

"Onlara ibadet etmek" teriminden maksat ise, onları kulluk sıfatından yüce,ilahlık sıfatlarıyla muttasıf görüp, gaybi yardım,hacetleri görme,yardıma koşmaya kadir zannetme ve tapınma derecesine ulaşacak derecede onlar için saygı ve tazim ifade eden amellerde bulunmaktır.

“O gün hepsini bir araya toplar; sonra meleklere; Bunlar size mi tapıyorlardı (ibadet ediyorlardı) **diye sorar.Onlar da; Seni tenzih ederiz.Bizim velimiz sensin.Onlarla bir bağımız, bağlantımız yok bizim.Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı.Çokları onlara inanıyorlardı.” (Sebe, 40-41)**

Bu ayette “meleklere ibadet” etmekten gaye, melekler için türbe,ziyaretgah ve hayali heykeller yaparak onlara tapmaktır.Bu tapınma yoluyla, onları razı ederek, onların inayet ve himmetlerini elde etmek,böylece dünyaya yönelik işlerinde onların yardımını kazanmak amaçlanmaktadır.

“Allah’ı bırakıp da kendilerine ne zarar ne de fayda verebilenlere ibadet ederler ve bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir derler.” (Yunus, 18)

“…Allah’ı bırakıp da başkalarını veli (dost) **edinenler; ‘biz bunlara ancak bizi Allah’a yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz’ derler.” (Zümer, 3)**

Bu ayetlerde de ibadetten kasıt, tapmaktır ve tapınma gayesi de açıklanmıştır.

IV. Kulluk, İtaat ve Tapınma Manasında İbadet

Yukarıda verdiğimiz örneklerden açıkça anlaşılmaktadır ki ibadet kavramı Kur’an-ı Kerim’de bazen kulluk ve itaat manasında bazen de sadece itaat manasında kullanılmaktadır.İbadet kavramının söz konusu üç manasını da bünyesinde toplayan örneklere geçmeden önce kafalarımıza iyice yerleştirmemiz gereken önemli bir nokta var.

Yukarıda naklettiğimiz tüm ayetlerde Allah’tan başkalarına ibadet anlatılmaktadır.Söz konusu ayetlerde ibadet kavramıyla kulluk ve itaat kastediliyor, mabut ise ya şeytandır yada Allah’ın kullarını Allah’a değil, kendisine itaat ve kulluk ettirerek tağutlaşan asi insan veya Allah’ın kitabını bir tarafa bırakarak kendi uydurduğu usullerle halkı yöneten önder ve liderlerdir.İbadetin tapınma anlamıyla kullanıldığı ayetlerde ise mabud,ideolojiler (öğretiler) ve yönlendirmeler sonucu mabudlaştırılan veli,nebi ve salihler ile sırf yanlış anlama nedeniyle

metafizik anlamda rububiyete ortak koşulan melek ve cinler veya şeytanın iğvası yoluyla tapınma odağı haline gelen hayali güçlerin put ve resimleridir.Kur'an bütün bu mabud türlerini – değil mi ki, onlara kulluk yada itaat ediliyor veya tapılıyor- batıl olarak nitelemekte ve onlara ibadetin sapıklık olduğunu bildirmektedir.Kur'an'ın ifadesi şudur: "Sizin bu ibadet edegeldiğiniz mabudlarınız hepsi Allah'ın kulu ve kölesidir.Ne onların ibadet edilmeye hakları vardır ve ne de onlara ibadet etmekle elinize hüzün,zillet ve rezillikten başka bir şey geçer.Gerçekte onların ve tüm kainatın maliki sadece Allah'tır.Tüm yetkiler Onun elindedir.Bu yüzden bir tek Allah'tan başka hiç kimse ibadet edilmeye layık değildir.

"Allah'ı bırakıp çağırdıklarınız (yalvardıklarınız) **da sizin gibi kullardır.Eğer doğru sözlü kimselerseniz, onları çağırın da size cevap versinler bakalım... Allah'tan başka çağırdıklarınız ne size ve ne de kendilerine herhangi bir yardımda bulunmaya güç yetirebilirler." (A'raf, 194-197)**

"Rahman çocuk edindi dediler.O (bu yakıştırmadan) **münezzehtir.Hayır, melekler şerefli kılınmış kullardır.Onlar sözle** (bile olsa) **O'nun önüne geçmezler ve ancak O'nun emriyle amel ederler.Allah, onların zahirlerini de batınlarını da bilir.Onlar Allah'ın hoşnut olduğundan başkasına şefaat de edemezler.O'nun korkusuyla titrerler."**

(Enbiya, 26-28)

"Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi (ilahe) **saydılar."**

(Zuhruf, 19)

"Onlar, cinlerle Allah arasında bir soy bağı kurdular.Oysa andolsun ki, cinler de kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilirler." (Saffat, 158)

"Mesih (Hz.İsa) **de mukarreb** (Allah'a en yakın) **melekler de Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler.Kim O'na kulluktan çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki O, hepsini huzurunda toplayacaktır." (Nisa, 172)**

"Göklerde ve yerde olan her şey Rahman'a baş eğmiş kul olarak gelecektir.Andolsun ki onların hepsini hesaba katmış, teker teker saymıştır.Kıyamet günü hepsi O'na yapayalnız tek başlarına geleceklerdir." (Meryem, 93-95)

"De ki; Ey mülkün sahibi Allah'ım,dilediğine mülkü verirsin ve dilediğinden mülkü alırsın.Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın.İyilik (hayr) **senin elindedir.Gerçekten Sen her şeye güç yetirensin." (Al-i İmran, 26)**

Böylece Kur'an-ı Kerim, herhangi bir şekilde kendisine ibadet edilen bütün kimse ve nesnelerin, hiçbir yetki ve otoriteye sahip olmayan Allah'ın kulları ve yaratıkları olduğunu ispatladıktan sonra, dinlerin ve insanların hepsinin tüm anlamlarıyla ibadetlerini sadece Allah'a yapmaları, O'na özgü kılmaları ve O'na tahsis etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.Kulluk edilecekse Allah'a edilmeli, itaat edilecekse yine O'na edilmeli, tapılacnenksa yine O'na tapılmalıdır.Bu ibadet şekillerinden hiç birini Allah'tan başkası için akıldan geçirmek bile doğru değildir.

"Andolsun ki, her ümmete 'Allah'a ibadet edin tağutlara ibadetten kaçının' diyen bir peygamber gönderdik." (Nahl, 36)

"Tağuta ibadetten kaçınıp da Allah'a yönelenlere müjdeler olsun." (Zümer, 17)

"Ey Ademoğulları, ben size 'şeytana ibadet etmeyin, o sizin için apaçık bir düşmandır' diye bildirmedim mi? Yalnız bana ibadet edin.İşte doğru yol budur."

(Yasin, 60-61)

"Onlar, Allah'ı bırakıp da bilginlerini ve din büyüklerini rabler edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de… Halbuki tek ilahtan başkasına ibadet etmemekle emrolunmuşlardı…" (Tevbe, 31)

"Ey iman edenler! Eğer siz bana ibadet ediyorsanız, size bağışlamış bulunduğumuz temiz şeylerden yiyin ve Allah'a şükredin." (Bakara, 172)

Bu ayetlerde yalnızca Allah'a yapılması istenen ibadetin kulluk,kölelik,itaat ve boyun eğme manalarına geldiği hükme bağlanmıştır.Bu itibarla ibadet kavramının içeriği daha da netleşmiş, ibadetin işlevi belirginleşmiştir.Kısacası Allahu Teala, büyükleri (Ahbar ve ruhban)ile ata ve ecdada itaat ve kulluktan kaçınmayı emretmiş, itaat ve kulluğu yalnızca Allah'a yapmak gerektiğinin kesin hükmünü belirtmiştir.

"De ki; Bana Rabbimden apaçık belgeler gelince, sizin Allah'tan başka ibadet ettiklerinize kulluk etmekten kesin olarak men edildim ve Alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum." (Mümin, 66)

"Rabbiniz buyurdu ki; Bana dua edin ki, duanıza icabet edeyim.Bana ibadet etmekten büyüklenenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir." (Mümin, 60)

"(Allah) **Geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin. Güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır O.Her biri belli bir vakte kadar akıp gider.İşte budur Rabbiniz olan Allah.Hükümranlık yalnız O'na mahsustur.O'nu bırakıp da tapmakta olduğunuz diğer varlıkların zerre kadar bile yetkisi yoktur.Onları çağırsanız, çağrınızı duymazlar, duysalar bile icabet etmeye güçleri yetmez.Kıyamet gününde ise sizin onları Allah'a ortak koşmanızı kendileri reddederler…" (Fatır, 13-14)**

"De ki; Allah'ı bırakıp da size fayda da zarar da vermeyecek olanlara mı ibadet ediyorsunuz.Allah işitendir, bilendir." (Maide, 76)

Bu ayetlerde tapınma manasına gelen ibadetin Allah'a has kılınması hükmü verilmektedir.Burada ibadet kavramı, dua ile eş anlamda kullanılmıştır.Önceki ve sonraki ayetlerde ise, rububiyetin metafizik manasıyla Allah'a ortak koşulan mabudlar zikredilmiştir.

Kur'an'da Allah'a ibadetin zikredildiği her bir ayetin anlam ve kapsam itibariyle içeriğinde ibadet kavramının yukarıda anlatılan anlamlarından herhangi biri özellikle vurgulanmıyorsa böylesi bütün ayetlerde ibadet kavramı üç anlamın hepsini birden yani kulluk, itaat ve tapınma anlamlarını kapsamaktadır.Misal olarak şu ayetlere bakalım;

“Şüphesiz ben Allah’ım.Benden başka ilah yoktur.Öyleyse bana ibadet et.”

(Taha, 14)

“İşte budur Rabbiniz olan Allah. O’ndan başka ilah yoktur.Her şeyin yaratıcısıdır O.Öyleyse yalnız O’na ibadet edin.O her şeye de vekildir.” (En’am, 102)

“De ki; Ey insanlar, eğer benim dinimden yana bir kuşku içerisindeyseniz; ben sizin Allah’tan başka ibadet ettiklerinize ibadet ettiklerinize ibadet etmiyorum, ancak ben sizin hayatınıza son verecek olan Allah’a ibadet ederim.Ben, müminlerden olmakla emrolundum.” (Yunus, 104)

“Siz, Allah’ı bırakıp, sizin ve atalarınızın uydurduğu birtakım isimlere tapıyorsunuz.Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir.Hüküm yalnızca Allah’ındır.O yalnız kendisine kulluk etmenizi emretmiştir.İşte doğru din budur.Ne var ki, insanların çoğu bilmezler.” (Yusuf, 40)

“Göklerin ve yerin görünmeyen/bilinmeyeni Allah’a aittir.Bütün işler O’na arz edilmektedir.Öyleyse sen de O’na kulluk et ve O’na dayan, tevekkül et ki, Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.” (Hud, 123)

“Biz ancak Rabbimizin emriyle ineriz.Bizim önümüzde, arkamızda ve bunların arasında varolan her şey O’na aittir.Senin Rabbin asla unutkan değildir.”

(Meryem, 64)

“Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir.Öyleyse O’na kulluk et ve O’na kullukta devamlılık ve direnç (sebat) **göster.Hiç O’nun adıyla anılan birini biliyor musun?” (Meryem, 65)**

“De ki; Ben de sizin gibi bir insanım.Yalnız ilahınızın tek ilah olduğu vahyediliyor bana.Bunun içindir ki, kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, artık salih bir amelde bulunsun ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak koşmasın!” (Kehf, 110)

Bu ayetlerde veya benzeri diğer bütün ayetlerde ibadet kavramının sadece tapınma veya sadece kulluk ve itaat manasına alınması için hiçbir sebep yoktur.Aslında bu ayetlerde Kur’an-ı Kerim tüm çağrısını ortaya koymaktadır.Kur’an’ın daveti gayet açıktır;ister kulluk,ister itaat,isterse tapınma olsun hepsi Allah’a has kılınmalıdır.Bu yüzden, yukarıdaki ve benzeri diğer ayetlerde ibadet kavramını tek bir anlamı ile sınırlamak, gerçekte Kur’an’ın bütün bir davetini sınırlamaktır.Bu durum ise şöyle kaçınılmaz bir netice doğurur; Kur’an’ın davetini sınırlı bir düşünceyle anlayıp, iman eden kimseler, O’na eksik bir şekilde tabi olurlar.İbadet kavramının diğer anlamlarını Allah’tan başka kişi, güç ve nesnelere hasretme tehlikesini bünyelerinde sürekli taşırlar.Bu da onlar için şirke açılan bir kapıyı ifade etmektedir.Dolayısıyla Tevhid inancı sürekli tehlike içindedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİN

KUR’AN’DA DİN KAVRAMININ KULLANILIŞI

Kur’an mesajı içinde “din” kavramı, aşağıda sıraladığımız dört ana kısımdan oluşan mükemmel bir düzeni tarif etmektedir:

1. Hakimiyet ve egemenlik.

2. Hakimiyet karşısında boyun eğme ve itaat.

3. Söz konusu hakimiyetin etkisi altında kurulan fikri ve ameli düzen.

4. Bu düzene bağlılık ve itaat sonucu elde edilen mükafat ya da isyan ve karşı çıkmanın neticesi olarak, yüce egemenlik tarafından verilen mükafat yada ceza.

Kur'an "Din" kavramını bazen birinci ve ikinci manaları (hakimiyet, egemenlik ile itaat ve boyun eğme) bazen üçüncü (düzen) bazen de dördüncü manası (yargı,ceza) ile kullanmakta; bazı ayetlerde ise "Din" diyerek, dört ana kısımdan oluşan söz konusu mükemmel düzeni kasdetmektedir.Bu farklı kullanımları iyice anlayabilmek için aşağıdaki ayetleri gözden geçirelim.

1. Birinci ve İkinci Manasıyla Din

"Sizin için yeryüzünü bir durak, bir konak yeri kılan ve gökyüzünü de çatı gibi ayakta tutan Allah'tır.O sizlere bir biçim verdi, şu görünüşünüzü de en güzel kıldı ve sizi güzel şeylerle rızıklandırdı.İşte budur Rabbiniz olan Allah.Alemlerin Rabbi Allah'ın bereketi ne yücedir! O diridir.Ondan başka ilah yoktur.Öyleyse dini O'na has kılarak (Allah'a) **dua edin." (Mümin, 64-65)**

"De ki; 'Dini Allah'a halis (özgü) **kılarak, O'na kulluk etmekle emrolundum.' Ve ben Müslümanların ilki olmakla da emrolundum... De ki; Ben dinimi yalnızca O'na halis kılarak Allah'a ibadet ederim.Siz de O'nun dışında dilediklerinize ibadet etmekte serbestsiniz. ...Tağuta ibadetten kaçınıp da içten Allah'a yönelenlere müjdeler olsun."**

(Zümer, 11-17)

"Hiç şüphesiz biz sana bu kitabı hak ile indirdik.Öyleyse sen de dini yalnızca O'na halis kılarak Allah'a ibadet et.Haberin olsun, halis olan din yalnızca Allah'ındır.O'ndan başka veliler edinerek; Biz bunlara, sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz (ibadet ediyoruz) **diyenlere** (gelince)**; şüphesiz ki Allah, onlar arasında ayrılığa düştükleri şeyde hükmünü verecektir.Allah yalancı, nankör insanı doğru yola iletmez." (Zümer, 2-3)**

“Göklerde ve yerde ne varsa O’nundur.Din de halis olarak ancak O’na aittir.Öyleyse, Allah’tan başkasından mı korkuyorsunuz? (Yani, Allah’tan başka, hükmüne uymamaktan sakındığınız ve gazabından korktuğunuz başka bir ilah mı var?)

(Nahl, 52)

“Allah’ın dininden başka bir din mi arıyorlar? Oysa, göklerde ve yerde ne varsa ister istemez O’nun emrine uymuştur ve O’na döndürülüp götürülecektir.”

(Al-i İmran, 83)

“Oysa kendilerine, dini yalnız Allah’a halis kılıp, O’nu birleyerek Allah’a kulluk etmeleri, namazı kılmaları, zekatı vermeleri emredilmişti.İşte doğru din budur.”

(Beyyine,5)

Bütün bu ayetlerde “din” kavramı, yine egemenlik ve bu egemenliği kabul ederek ona itaat etmek ve kulluk yapmak anlamında kullanılmıştır.Allah’a dini halis kılmanın manası şudur; Kişi, Allah’tan başkasının hakimiyet, egemenlik ve hükümranlığını reddederek itaat ve kullukta kimseyi O’na ortak koşmaksızın itaat ve kulluğunu yalnızca Allah’a halis kılmalıdır.

Yani, Allah’tan başka kime itaat edilirse edilsin, bu itaat Allah’ın itaatı altında ve O’nun belirlediği sınırlar dahilinde olmalıdır.Çocukların ana babaya, karının kocasına, köle yada hizmetçinin efendisine v.b. gibi diğer tüm itaatlar eğer Allah’ın hükmüne dayalı ve O’nun belirlediği sınırlar dahilinde olursa, bu, Allah’ın emri gereği yapılan itaattir.Ancak, söz konusu itaatler, Allah’a itaatten bağımsız, Rabb yerine konulan kimse ve nesnelerin emir ve isteklerine olursa, bu itaat Allah’a isyandır.Eğer hükümet, Allah’ın kanunlarına bağlıysa O’na itaat farz, eğer Allah’ın kanunları yerine insanların ortaya sürdüğü kanun ve düzenlemelerle hareket ediyorsa böyle hükümete itaat etmek Allah’a isyandır, O’na karşı gelmektir.

2. Din’in Üçüncü Anlamıyla Kullanılışı

“De ki; ‘Ey insanlar, eğer benim dinimden yana bir kuşku içerisindeyseniz, ben, sizin Allah’tan başka ibadet ettiklerinize ibadet etmiyorum, ancak ben, sizin hayatınıza son verecek olan Allah’a ibadet ederim. Ben müminlerden olmakla emrolundum.’ Ve yüzünü dosdoğru dine çevir ve sakın müşriklerden olma’ diye emredildi bana.”

(Yunus, 103-104)

“Hüküm, yalnızca Allah’ındır.O, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir.Dosdoğru olan din işte budur, ancak, insanların çoğu bilmezler.” (Yusuf,40)

“Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun.Eğer Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, onlara Allah’ın dinini uygulama konusunda sizi bir acıma tutmasın.” (Nur, 2)

“Gerçek şu ki, Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah’ın kitabında onikidir.Bunlardan dördü haram aylardır.İşte budur dosdoğru olan din…” (Tevbe, 36)

“…İşte biz Yusuf için böyle bir düzen hazırladık (yoksa) **hükümdarın dinine göre kardeşini yanında alıkoyamazdı.” (Yusuf, 76)**

“Yoksa onların kendilerine Allah’ın izin vermediği dine benzer kanunlar yapan birtakım ortakları mı var?” (Şura, 21)

“Sizin dininiz size, benim dinim de bana.” (Kafirun, 6)

Bütün bu ayetlerde “din” kelimesi ile kastedilen mana; kanun, kural, şeriat, yol ve insanların yaşamını ona bağımlı olarak sürdürdüğü düşünce ve hayat nizamıdır.Eğer bir kimsenin birtakım kanun ve kurallara uyarak, tabi olduğu egemenlik Allah’ın egemenliği ise, o kişi Allah’ın dinindedir.Yok eğer bu egemenlik herhangi bir despotun, bir kralın, bir şefin egemenliği ise; kişi o despotun,kralın,şefin dinindedir.Eğer egemenlik herhangi bir ruhban sınıfın elindeyse, kişi onların dinindedir.Öte yandan egemenlik herhangi bir aile, hanedan yada

halkın çoğunluğunun egemenliği şeklinde ise kişi söz konusu zümrelerin dinindedir.Özetle, kişi son noktada kimin hüküm ve iradesini gözönünde bulunduruyor, kimin yasa ve önerilerini ölçü ve esas olarak alıyor, onunla amel ediyor, hayatını düzenliyorsa onun dinini benimsemiş, onun dininin takipçisi olmuştur.

3. Dördüncü Manasıyla Din

"Size va'dedilen şey ölümden sonraki hayat mutlaka doğrudur.Din (yargı ve ceza) **mutlaka gerçekleşecektir." (Zariyat, 5-6)**

"Din (yargı ve cezayı) **yalanlayanı gördün mü? İşte yetimi itip-kakan, yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen odur." (Maun, 1-3)**

"Din gününün (yargı ve ceza gününün) **ne olduğunu sen nereden bileceksin! Ve yine din gününün ne olduğunu nereden bileceksin! O gün kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür! O gün emir yalnızca Allah'a aittir." (İnfitar, 17-19)**

Bu ayetlerde din kelimesi yargı ve ceza,hesap,mükafat manalarında kullanılmıştır.

4. En Genel Kavram Olarak Din

Kur'an-ı Kerim "Din" kelimesini, bu son anlamıyla şöyle ifade eder: Din, insanın benimseyip, itaat ederek boyun eğdiği herhangi bir yüce egemenliktir.Bu egemenliğin koyduğu yasa ve kurallar çerçevesinde hayatını sürdürür.Boyun eğdiği egemenliğin siyasal otoritesine itaat etmesine karşılık izzet,yücelme ve mükafat bulmayı umar.İsyan etme veya otoriteyi tanımama durumunda alçaklık ve perişan hale düşmekten, en ağır azaplarla karşılaşmaktan korkar.

Aşağıdaki ayetlerde "din" kelimesi birbirini tamamlayan dört anlam boyutunu (egemenlik,itaat ve boyun eğme,kural,yasa ve düzen,yargı ve ceza) hepsine birden işaret etmektedir.

"Kendilerine kitap verilen kimselerden (tek yüce hakim sıfatıyla) **Allah'a ve** (yargı,hesap ve ceza günü sıfatıyla) **ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini** (İslamı) **din olarak benimsemeyenlerle, onlar küçük düşüp, kendi elleriyle cizye vermeye razı oluncaya kadar savaşın."**

(Tevbe, 29)

Bu ayette, "Hak dini" deyimi terminolojik bir ifadedir.Açıklamasını bizzat deyimin sahibi Allah Teala önceki üç ifadede yapmaktadır.Biz de tercümemizde din kelimesinin dört ayrı anlamının açıklandığı ifadeleri numaralandırdık.Sonra da "hak dini" deyiminin kelimenin bütün anlamlarını bünyesinde topladığını belirttik.

"Firavun dedi ki; Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim de o (gitsin) **Rabbine yalvarıp yakarsın.Çünkü ben, sizin dininizi değiştirmesinden yada yeryüzünde fesat çıkarmasından korkuyorum." (Mümin, 26)**

Firavun'la Hz.Musa (a.s) arasında geçen olayları, Kur'an'da verilen tüm ayrıntılarıyla gözden geçirip, değerlendirdiğimiz zaman, bu ayette geçen "din" kelimesinin, sadece inanç ve manevi değerler bütününden ibaret bir dini hayat şeklini anlatan "religion" kavramını değil, devlet ve toplum düzeni anlamını da kapsadığını açık bir şekilde görüyoruz.Musa (a.s.) eğer misyonunda başarılı olursa Firavun, devletin değişeceğini söylemek istiyordu.Bu taktirde firavunların hakimiyet ve egemenliği bitecek, devrin yürürlükteki yasa ve gelenekleriyle sürdürülen hayat nizamı kökünden sökülecek, bütün bunların yerine, yeni yasa ve geleneklerin üzerinde yükselen yepyeni bir nizam kurulacaktır.

"Allah katında din, hiç şüphesiz İslamdır." (Al-i İmran, 19)

"Kim ki, İslam'dan başka bir din ararsa, onun dini asla kabul edilmez ve bu kimse ahirette kaybedenlerden olacaktır." (Al-i İmran, 85)

“Müşrikler istemese de, O hak dini bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini hidayetle gönderdi.” (Tevbe, 33)

“Fitne kalmayıncaya ve din bütünüyle Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın…” (Enfal, 39)

“Allah’ın yardımı ve fethi geldiği ve insanların dalga dalga Allah’ın dinine girdiklerini gördüğün zaman; Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağfiret (bağışlanma) **dile.Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.” (Nasr, 1-3)**

Bütün bu ayet-i kerimelerde “din” kelimesi itikadi, nazari,ahlaki ve ameli boyutları ile topyekün mükemmel bir hayat nizamını ifade etmektedir.

İlk iki ayette insan için, Allah katında kabul gören yegane hayat nizamının yalnızca ve sadece Allah’a itaat ve kulluğa dayanan hayat nizamı (İslam) olduğu belirtilmektedir.Temelleri Allah’tan başka bir egemen gücü mutlak otorite olarak görmeye ve bu otoriteye itaata dayanan başka bir nizamın, kainatın sahibi yanında kabul görmesi kesinlikle mümkün değildir.Bu eşyanın tabiatına, evrensel varoluşun ilkelerine(fıtrat) aykırıdır.Çünkü, insanı yaratan ve rızıklandıran, mülkünde onu “raiye” sıfatıyla barındıran Allah’ın, kendi egemenliğinin dışında, başka bir egemenliğe boyun eğip, itaat ve kulluk ederek hayat sürdürülmesini, başka kişi, kurum ve otoritelerin yönlendirmesini ve bu doğrultuda hareket edilmesini normal görmesi olacak şey değildir.

Üçüncü ayette, Allah’ın, resulleri aracılığıyla insanoğluna gerçek ve doğru hayat nizamı olarak İslam dinini gönderdiği ifade ediliyor.Yine bu ayette elçilerin görevinin insanlara İslam’ı, bu gerçek hayat nizamını tebliğ etmek ve bu dinin diğer bütün nizamlara,dinlere galip gelip yeryüzünde hakim olması için her türlü çaba ve gayreti sarfetmesi gerektiği buyurulmaktadır.

Dördüncü ayette, İslam dinine tabi olanlara; yeryüzünde fitnenin, yani Allah’a isyan esasına dayalı bütün nizamların kökü kazınıncaya ve itaat ve kulluk nizamı olarak yalnız Allah’ın düzeni yeryüzüne hakim oluncaya kadar savaşmaları emredilmektedir.

Beşinci ayette ise, 23 sene aralıksız süren çaba ve gayret sonucunda arap toplumunda,toplumsal bir devrimin başarıyla gerçekleştiği anlatılıyor.İslam artık itikadi,fikri,ahlaki,siyasi,medeni,iktisadi,sosyal ve psikolojik tüm boyutlarıyla uygulanmaya koyulmuştur.İslam otoritesinin hakim olmasıyla da Araplar her köşe ve bucaktan dalga dalga gelerek Allah'ın nizamına katılmaktadır.Ve nihayet bu ayet, Allah Rasulünün bütün bu gelişmelerden görevinin tamamlandığı bir dönemde indiriliyor.Aynı şekilde bu ayette, Hz.Muhammed (s.a.v.)'e memur edildiği vazifesini başarıyla yerine getirmesinden dolayı gurura kapılmaması gerektiği, noksan sıfatlardan münezzeh, ayıplardan uzak ve kamil zatın sadece Allah olduğu uyarısı yapılmaktadır.Bu muhteşem misyonun başarılması nedeniyle Peygamber Efendimiz'in Allah Teala'ya tesbih,hamd ve senada bulunması gerektiği hatırlatılmakta; Hz.Peygamber (s.a.v.)'den 23 yıllık hizmet döneminde görevini yerine getirirken, kendinden sadır olan hamlık ve noksanlıklardan sana sığınırım" diyerek yüce Allah'tan af ve mağfiret talebinde bulunması istenmektedir.